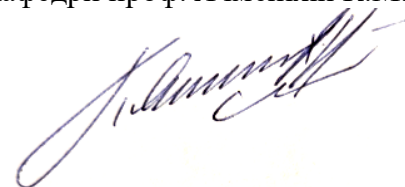

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач випускової кафедри проф. Ячменіхін К.М.

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ**

На здобуття ступеня вищої освіти: «бакалавр»,
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма:
Історія та археологія

Термін навчання: 3 роки 10 місяців
на основі загальної середньої освіти

Пояснювальна записка

Підсумкова атестація здобувачів вищої освіти ступеня вищої освіти «бакалавр», спеціальності «Історія та археологія» здійснюється у вигляді публічного захисту кваліфікаційної роботи або комплексного кваліфікаційного іспиту з профільних навчальних дисциплін. У разі захисту кваліфікаційної роботи вона має бути перевірена на плагіат. Для проведення підсумкової атестації створюється екзаменаційна комісія у складі голови та членів комісії.

Мета екзамену полягає не лише у перевірці знань випускників, їхньої готовності до практичної діяльності, але й у стимулюванні їхнього подальшого самовдосконалення. Планомірна самостійна робота здобувачів вищої освіти, у тому числі під час підготовки до комплексного державного екзамену, допомагає систематизувати, глибше осмислити і закріпити знання, отримані в процесі вивчення навчальних дисциплін.

До складання комплексного іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали усі вимоги навчального плану та програм навчальних курсів, усі науково-дослідні роботи з цих напрямків, пройшли відповідну практичну підготовку під час усіх видів практики.

На комплексний кваліфікаційний екзамен виносяться питання, найбільш важливі для виявлення рівня теоретичної та методичної компетенції майбутнього історика.

Завдання на іспиті підібрані та сформульовані на основі загальних і спеціальних компетентностей, що сформувалися у процесі навчання з фаху:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 13. Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.

СК 14. Здатність визначати загальні закономірності та особливості історичного розвитку країн світу, визначати місце історії України у контексті світової історії.

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

Рекомендована програма складена з урахуванням вимог, що висувуються до здобувачів вищої освіти під час державної атестації, з метою виявлення різнобічних і глибоких знань з циклу фахових дисциплін. Випускник повинен засвідчити вміння застосовувати набуті знання на практиці, орієнтуватися у зміні наукових парадигм в історичній науці.

За умови успішного проходження державної атестації випускнику видається документ встановленого зразка про присудження йому ступеня вищої освіти: «бакалавр», кваліфікація: «бакалавр історії та археології».

ПРОГРАМА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Стародавня історія України. Першопочатки людського життя на території сучасної України. Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Родоплемінний лад та його особливості. Виникнення скотарства і землеробства. Епоха енеоліту та її основні ознаки. Трипільська культура. Господарство і побут трипільців. Скотарі Степу. Ранній залізний вік. Кіммерійці. Скіфи. Розквіт скіфської держави. Сармати. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Державне, господарське та духовне життя в містах-колоніях Північного Причорномор'я. Боспорське царство. Давні слов'яни. Прабатьківщина слов'ян. Речові пам'ятки давніх слов'ян. Писемні джерела. Суспільне та господарське життя давніх слов'ян. Слов'яни під час Великого переселення народів. Зародження сучасних східнослов'янських народів. Витоки українського народу.

Виникнення та розквіт Київської Русі. Головні джерела вивчення історії Київської Русі. Історіографія проблеми. Виникнення держави у східних слов'ян. «Норманська теорія» походження Давньоруської держави. Боротьба між норманістами й анти-норманістами в дореволюційній російській та українській історіографії. Питання про походження Київської Русі в сучасній історіографії. Етимологія етноніму і етнотопоніму «Русь». Князь Аскольд, його походи на Візантію. Правління Олега. Князь Ігор. Внутрішня політика великокнязівської влади. Полюддя Правління княгині Ольги та князя Святослава. Київська держава за часів князя Володимира Великого. Завершення об'єднання східнослов'янських племен. Впровадження християнства як державної релігії, його історичне значення. Ярослав Мудрий та його доба. Триумфірат Ярославичів. І з'їзд князів Київської Русі в Любечі 1097 р. та його наслідки. Князювання Володимира Мономаха.

Київська Русь за часів роздробленості та боротьба з монгольською навалою. Питання про розпад Київської Русі в сучасній історіографії. Причини роздробленості Київської Русі та її сутність. Династичний переворот 1139 р. і Всеволод Ольгович. Феодальна війна 1146–1169 рр. Політичний і економічний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського князівств середини XII – першої половини XIII ст. Боротьба за київський стіл. Галицька й Волинська землі: утворення і зростання князівств. Піднесення Галицького князівства за Ярослава Осмомисла. Утворення Галицько-Волинської держави. Утвердження Данила Романовича в Галичі. Внутрішня та зовнішня політика Данила Романовича. Наступники Данила Галицького. Останні галицько-волинські князі. Монгольська навала на українські землі. Перший похід монголів на Русь. Вторгнення хана Батия на землі південно-західної Русі. Михайло Чернігівський та його загибель у Золотій Орді. Золотоординське ярмо. Зростання роздробленості та входження південно-руських земель до складу Великого князівства Литовського .

Політичний устрій, соціально-економічний та культурний розвиток Київської Русі та Галицько-Волинської держави IX – XIV ст. Політичний, соціальний устрій та господарське життя Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Освіта. Наукові знання. Школа в Київській Русі. Література («Остромирове Євангеліє», «Ізборники» Святослава, «Києво-Печерський патерик», «Слово про закон і благодать» Іларіона, «Повчання» Володимира Мономаха, «Слово о полку Ігоревім» тощо). Народний епос. Літописання. «Повість временних літ», Київський літопис, Галицько-Волинський літопис. Архітектура. Живопис, фрески, мозаїки. Художні ремесла. Музика і співи. Роль християнства у розвитку культури Київської Русі. Всесвітнє значення культури Київської Русі. Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

Приєднання українських земель до складу Великого Князівства Литовського та їх політичне становище у XIV – першій половині XVI ст. Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за Галицько-Волинську спадщину. Вхід українських земель до складу Великого князівства Литовського. Політичне становище українських земель після включення до ВКЛ. Крєвська унія та зміни у становищі українських земель. Правління князя Вітовта. Городельська унія. Відновлення та остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Московсько-литовські війни кінця XV – початку XVI ст.

Люблінська унія: причини укладання, зміст та наслідки для українських земель. Передумови та причини Люблінської унії. Люблінський сейм і унія 1569 р. Перехід до складу Польщі Київщини, Волині, Брацлавщини. Наслідки Люблінської унії для українських земель. Загострення національно-релігійного протистояння.

Етапи формування українського козацтва наприкінці XV – у першій половині XVII ст. Причини виникнення українського козацтва. Перші згадки про українських козаків. Козакування населення прикордоння в першій половині XVI ст. Козацькі реформи Сигізмунда II Августа та Стефана Баторія. Д. Вишневецький. Запорозька Січ та її військово-адміністративний устрій. Походи козаків. Діяльність П. Сагайдачного. Зростання і зміцнення козацького стану на початку XVII ст. Козацько-селянські повстання 1625–1638 рр.

Українська культура XIV – першої половини XVII ст. Освіта у XIV – першій половині XVII ст. Острозька академія. Братські школи. Заснування Київської колегії. Архітектура та образотворче мистецтво. Література. Діяльність І. Федорова в Україні. Книгодрукування кінця XVI - першої половини XVII ст.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Причини, характер та рушійні сили Української національної революції XVII ст. Становище українських земель у Речі Посполитій. Імперська політика польської правлячої еліти на українських землях. Козацтво як виразник політичних, національних інтересів українського народу. Шляхетська колонізація

українських земель, поширення фільварково-панщинної системи господарювання, закріпачення українського селянства. Утиски Православної Церкви та української культури. Національно-визвольний, соціальний і релігійний характер Української національної революції. Козацтво, селянство, міщанство, православне духовенство і шляхта в Українській національній революції XVII ст.

Українська національна революція XVII ст.: характеристика головних етапів. I етап (лютий 1648 – червень 1652 рр.): найвище піднесення боротьби, виборення козацькою Україною незалежності. II етап (червень 1652 – серпень 1657 рр.): погіршення внутрішньо- і зовнішньополітичного становища козацької України, прийняття царської протекції та провал визвольного походу в західноукраїнські землі. III етап (серпень 1657 – червень 1663 рр.): громадянська війна і розкол Української козацької держави. IV етап (липень 1663 – червень 1668 рр.): боротьба національно-патріотичних сил за возз'єднання Української держави. V етап (червень 1668 – вересень 1676 рр.): боротьба за відновлення державної незалежності, криза і поразка революції.

Українська козацька держава: основні етапи політичної історії. Українська національна революція XVII ст. і становлення Української козацької держави. Україна на зламі XVII – XVIII ст.: боротьба за державну незалежність. Україна в першій половині XVIII ст.: боротьба за збереження української автономії. Українські землі у другій половині XVIII ст.: інкорпораційна політика російського уряду.

Культура України доби Гетьманщини. Сильові особливості української культури. Бароко, рококо, класицизм. Початкова освіта. Чернігівський, Харківський та Переяславський колегіуми. Києво-Могилянська академія. Наукові знання. Українське письменство. Історичні твори. Книгодрукування. Музика. Театр. Розвиток українського мистецтва. Архітектура. Скульптура. Графіка. Живопис. Декоративно-ужиткове мистецтво.

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ XIX СТ.

Українське національне відродження кінця XVIII – початку XX ст. Ідейні витоки, зміст та етапи українського національного відродження кінця XVIII – початку XX ст. Методологічні дискусії у висвітленні становлення модерної української нації. Загальна періодизація українського відродження (модерного націотворення). Центри українського національного руху під російською та австрійською владою в кінці XVIII – початку XX ст.

Реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та їх наслідки для України. Історичні передумови скасування кріпацтва. Законодавчі акти аграрної реформи 1861 р. та особливості проведення її в Україні. Реформи адміністративно-політичного управління 1860–1870 рр. (судова, земська, міська, військова, фінансова, освітня, цензурна), їх вплив на соціально-економічне та політичне становище України.

Західноукраїнські землі у XIX – на початку XX ст. Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революції 1848–1849 рр. Виникнення перших політичних партій. Становище

промисловості та сільського господарства на початку ХХ ст. Кооперативний рух. Діяльність політичних, національно-культурних і військово-спортивних організацій на західноукраїнських землях. Реформа виборчої системи. Боротьба за створення українського університету. Трудова еміграція.

Українська культура в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Умови розвитку культури української культури під владою Російської та Австро-Угорської імперій у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Початкова, середня і вища освіта на Наддніпрянщині та західноукраїнських землях. Розвиток гуманітарних та природничих наук. Українська художня література, драматургія і театр. Музичне, монументальне і образотворче мистецтво України.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Україна в роки Першої світової війни (1914–1918). Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Війна та українські політичні партії і рухи. Головна українська рада. Союз Визволення України. Воєнні дії на території України в 1914–1917 рр. Українці в арміях воюючих держав. Українські січові стрільці. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях 1914–1917 рр. Повсякденне життя на фронті і у тилу. Економічні та соціально-політичні наслідки війни для України.

Національно-державне будівництво в Україні за Центральної Ради. Лютнева революція в Петрограді. Утворення Української Центральної Ради. Всеукраїнський національний конгрес. Українізація армії. Вільне козацтво. I Універсал Центральної Ради. Проголошення автономії України. Утворення Генерального секретаріату. II Універсал УЦР. Збройний виступ самостійників. III Універсал УЦР. Внутрішня та зовнішня політика Центральної Ради після проголошення Української Народної Республіки. Перша війна більшовицької Росії з УНР. Бій під Крутами. IV Універсал УЦР: проголошення незалежності УНР. Більшовицько-російська окупація України. Мирний договір УНР із Центральними державами. Вигнання більшовиків із території УНР. Законотворча діяльність УЦР взимку – навесні 1918 р. Конституція УНР. Причини падіння та історичне значення Центральної Ради.

Основні етапи Української революції 1917–1921 рр. Причини, рушійні сили та періодизація Української революції 1917–1921 рр. Утворення та діяльність Української Центральної Ради. Українська Держава П. Скоропадського: її внутрішня та зовнішня політика. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. Утворення ЗУНР. Уроки та причини поразки Української революції. Утвердження радянської влади в Україні.

Соціально-економічний розвиток України у 20–30-х рр. ХХ ст. Політичне та соціально-економічне становище в Україні після завершення революції та громадянської війни. Відбудова народного господарства на засадах НЕПу. Україна і утворення Союзу РСР. Українізація: причини, хід та наслідки. Індустріалізація в Україні. Колективізація сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні репресії в Україні, утвердження сталінського тоталітарного режиму.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Україна в роки Другої світової війни. Приєднання основної частини західноукраїнських земель до СРСР та їх «радянська» окупація. Початок радянсько-німецької війни. Окупація України військами Німеччини та її союзників. Нацистський окупаційний режим. Рух Опору в Україні. Визволення України. Наслідки Другої світової війни для України. Українська культура доби Другої світової війни.

Україна в середині 1940-х – першій половині 1980-х років: основні тенденції розвитку. Суспільно-політичне та соціально-економічне становище українських земель після закінчення Другої світової війни. Україна в умовах «десталінізації» (1956 – 1964 рр.) та в роки загострення кризи радянської системи (1965 – 1985 рр.). Наростання кризових явищ. Шістдесятники. Дисиденти.

Розпад СРСР та відновлення незалежності України. Україна і процес «перебудови» в СРСР. Чорнобильська катастрофа. Лібералізація суспільного життя. Наростання національно-визвольного руху. Етапи економічних реформ та причини їх провалу. Розпад СРСР і проголошення незалежності України. Референдум і президентські вибори 1 грудня 1991 р.

«Революція гідності» 2013–2014 рр. та агресія Російської Федерації в Криму і на Сході України. «Євромайдан» та «Революція гідності», її хід та наслідки. Президентські та парламентські вибори 2014 р. Анексія Криму та події на Сході України. Реакція українського суспільства та світової спільноти. Волонтерський рух.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Цивілізації Месопотамії: Шумер, Вавілонія, Ассирія. Археологічні відкриття у долині Тигру та Євфрату (друга половина ХІХ ст.). Періодизація. Держави Шумеру і Аккаду (кінець IV–III тис до н.е.). Вавілонія у II–I тис. до н.е. Закони Хаммурапі. Ассирійська імперія (I тис. до н.е.), причини загибелі. Культурний розвиток Месопотамії.

Цивілізація Стародавнього Єгипту: соціально-економічний, політичний та культурний розвиток. Джерела з історії Стародавнього Єгипту. Археологічні відкриття. Поняття «Східна деспотія». Сучасна періодизація. Політична історія Єгипту доби Нового царства. Культурні досягнення. Причини занепаду. Перське завоювання.

Стародавній Китай: процес державотворення, суспільно-політичне вчення. Хронологія та проблема періодизація давньокитайської історії. Сима Цянь «Історичні записки». Процес формування китайської народності. Конфуціанство. Легістська модель держави (Шан Ян). Даосизм. Давньокитайські імперії: Цін, Західна Хань, Східна Хань.

ІСТОРИЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Давньогрецька цивілізація. Періодизація історії Стародавньої Греції. «Гомерівське питання» в історії Стародавньої Греції. Особливості полісної системи. Велика грецька колонізація: причини та напрямки. Греко-перські війни. Особливості розвитку давньогрецької культури. Найвідоміші представники давньогрецької науки.

Елліністична цивілізація. Сутність поняття «еллінізм». Завоювання Александра Македонського. Причини розпаду держави Александра Македонського. Боротьба за владу після смерті Александра Македонського. «Елліністичні монархії» та їх особливості.

Давньоримська цивілізація. Періодизація історії Стародавнього Риму. Заснування м. Рим. Зростання території Римської держави. Диктатура Юлія Цезаря. Принципат Августа. Імперський період в історії Стародавнього Риму. Правління Константина. Причини падіння Західної Римської імперії.

ІСТОРИЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Люди і суспільство країн Західної Європи доби раннього середньовіччя. Дискусійні питання періодизації історії Середніх віків країн Європи та Америки. Демографічні процеси Раннього Середньовіччя. Велике переселення народів. Складання основ феодалізму. Становлення королівської влади. Європа в IX–XI ст. Становлення ранньосередньовічної культури.

Люди і суспільство країн Західної Європи доби високого середньовіччя. Особливості феодалізму в країнах Європи. Соціально-економічні, демографічні та суспільні зміни цього періоду. Становлення міст, розвиток ремесла і торгівлі. Роль церкви у військово-колонізаційних рухах Високого Середньовіччя. Формування станово-представницьких установ. Особливості розвитку культури в країнах Європи доби високого Середньовіччя.

Люди і суспільство країн Західної цивілізації пізнього середньовіччя. Еволюція королівської влади та повноважень станово-представницьких установ в європейських країнах. Зародження абсолютизму. Причини кризи феодалізму. Розвиток науки доби пізнього середньовіччя, становлення культури раннього Відродження. Цивілізації доколумбової Америки.

Великі географічні відкриття та становлення капіталізму. Дискусійні питання періодизації історії раннього Нового часу. Виникнення капіталістичних відносин в країнах Західної Європи. Великі географічні відкриття та їх наслідки, етносоціальні процеси на території Америки в XV–XVI ст.

Роль Реформації у становленні європейської цивілізації. Особливості політичного та соціально-економічного розвитку Священної Римської імперії. Передумови і причини Реформації. Характер і специфічні риси реформаційних рухів країн Західної і Центральної Європи. Вплив протестантизму на суспільне життя Західної цивілізації. Контрреформація.

Європейські революції та міжнародні конфлікти раннього Нового часу.

Події Нідерландської та Англійської революцій, їх внутрішня логіка, етапи державотворення, наслідки та історичне значення. Міжнародні воєнно-політичні конфлікти у Європі XVI–XVII ст., їх вплив на геополітичну ситуацію в Європі.

Культура Відродження. Періодизація та характерні риси культури Відродження. Розвиток науки. Основні представники архітектури, скульптури та живопису Високого Відродження в Італії. Особливості Північного Відродження та його представники.

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Державотворчі процеси у південних слов'ян (VII – XV ст.). Формування слов'янських ранньофеодальних держав на Балканах: Перше Болгарське царство, Сербська держава, Хорватське королівство Трпимировичів, осередки державності у словенців, чорногорців і боснійців. Заснування держав, етапи політичного розвитку та їхня характеристика. Християнізація. Часи феодальної роздробленості. Відновлення централізованих монархій. Соціально-економічна характеристика. Культурно-духовна спадщина південних слов'ян.

Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XV – XVI ст.). Завоювання балканських народів турками-османами: підкорення Другого Болгарського царства, Сербської держави, Боснії, Герцеговини, Чорногорії. Особливості османського панування на Балканах: етнополітичний механізм османського володарювання; адміністративно-територіальний устрій; соціально-економічне становище; політика ісламізації та насильницького переселення. Національно-визвольний рух у південних слов'ян та його форми: перші національно-визвольні повстання місцевої знаті; гайдуцький рух; участь балканських народів у війнах антитурецької коаліції. Культурно-духовний розвиток південнослов'янських народів.

Політичний та соціально-економічний розвиток західнослов'янських народів упродовж IX – XIV ст. Чеське та Польське централізовані королівства: формування державності; християнізація; поглиблення феодалізації; розвиток ремесла і торгівлі; соціальна структура. Період децентралізації: причини, передумови та особливості феодальної роздробленості. Відновлення централізованих монархій; соціально-економічна та культурно-духовна характеристика.

Слов'янські народи у складі Австрійської монархії XVI ст. Формування феодальної концепції «королівської влади» у Чехії. Битва при Мохачі. Політичне протистояння між Фердинандом Габсбургом і Яношем Запольє. Вхід чеських, словацьких і хорватських земель під зверхність Габсбургів. Політика австрійської влади: обмеження прав чехів, конфлікти чеських станів із королем; боротьба за словацькі землі між угорською шляхтою, Габсбургами і Портою. Особливості залежності хорватських теренів. Соціально-економічний розвиток слов'янських земель: сільське господарство, ремесло, торгівля, міста, соціальна структура. Реформація та Контрреформація на західнослов'янських землях.

Відновлення Польського королівства. Річ Посполита (XIV – XVI ст.).

Польські землі наприкінці XIII – XV ст. Об'єднавчі тенденції, реформи Казимира Великого. Династична угода з Угорщиною. Кревська унія і правління перших Ягеллонів. Трансформування централізованої монархії у станово-представницьку, її особливості. Польське королівство часів «шляхетської демократії»: загострення відносин між шляхтою і польським королем; ексекуючий рух; виникнення Речі Посполитої; «Генріхові артикули» 1573 р. й період «золотих вольностей» польської шляхти. Реформація. Культурно-духовний розвиток.

Східнослов'янська спільнота за доби середньовіччя та ранньомодерного часу (IX – XVI ст.). Формування Московської держави: посилення Володимиро-Суздальського князівства; Новгородська боярська республіка; етапи територіального зростання Московії та їхня характеристика. Московія XVI ст.: правління Василя III та Олени Глинської; прихід до влади Івана Грозного; реформи 50-х років XVI ст.; опричнина; зовнішня політика (приєднання Казані, Астрахані, освоєння Сибіру, Лівонська війна). Основні етапи історії білоруського народу. Давньоруський період: розселення слов'ян на території Білорусії; перші осередки державності; входження до складу Давньоруської держави; соціально-економічні процеси. Білоруські терени в епоху феодальної роздробленості. Боротьба за білоруські землі між Галицько-Волинським князівством і Великим князівством Литовським (ВКЛ). Перебування білоруських територій у складі ВКЛ і Речі Посполитої. Культурно-духовна спадщина східнослов'янської спільноти.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Середньовічний Китай. Період Нань-бей-чао. Імперія Суй (581 – 618 рр.). Імперія Тан (618 – 907 рр.). Реформи Тай-цзуна. Об'єднання країни. Соціально-економічний розвиток у VI-X ст. Державні інститути та система управління. Утворення імперії Сун (960 - 1279 рр.). Державний устрій Сунської імперії. Китай під владою монголів. Імперія Юань (1271 - 1368 рр.). Повстання «Білого лотоса» («червоних пов'язок»). Чжу Юаньчжан. Імперія Мін (1368 – 1644 рр.). Соціально-економічний розвиток країни. Зовнішня політика імперії наприкінці XIV-XV ст. Початок кризи імперії Мін наприкінці XV-XVI ст. Вторгнення маньчжурів. Утворення династії Цин. Література та образотворче мистецтво. Розвиток науки. Традиції, звичаї та побут китайців у Середні віки.

Середньовічна Японія. Поява та специфіка держави. Криза держави Ямато. Закон «17 статей» 604 р. Переворот Тайка (645 р.). Нарська монархія. Реформи Тайка: аграрна, адміністративна, законодавча. Утворення військово-феодальної системи. Об'єднання країни. Розквіт японської держави. Поширення буддизму. Вплив клану Фудзівары IX-XI ст. (період секкан). Формування системи двовладдя. Диктатура Тайра (1158 – 1185 рр.). Камакурський сьогунат (1192 – 1333 рр.). Походження, джерела формування, організаційна структура та ідеологія самурайства. Соціально-економічні відносини. Розвиток товарно-грошових відносин. Соціальна структура суспільства. Специфіка соціальних відносин та зовнішні загрози сьогунату. Сьогунат Муроматі (1393 – 1507 рр.). Японія в епоху «воюючих царств». Поява в Японії європейців. Боротьба за об'єднання країни у

другій половині XVI ст. Утворення у 1603 р. сьогунату Токугава. «Закриття» країни. Розвиток культури: література, театр, образотворче мистецтво. Освіта. Традиції японського народу.

Великий степ у Середні віки. Перші протидержавні утворення. Боротьба хуннів та сяньбійців. Каганат жужанів (IV – V ст.). Великий каганат тюркитів (VI – VII ст.). Хазарський каганат (VII – X ст.). Держава киданів (VII – XII ст.). Чжурчженська імперія Цзінь XII ст. Орда – як форма державності. Об'єднання монгольських племен Темучином. Монгольська імперія (1206 – 1388 рр.). Військово-адміністративний устрій. Організація армії. Велика Яса. Основні етапи та напрямки завойовницьких походів, причини їх завершення. Золота Орда та її устрій. Початок феодальної роздробленості та пізньосередньовічні держави. Культура степових народів. Традиції. Право і мораль.

Індійська цивілізація у Середні віки. Процеси державотворення у V-VII ст. Нашестя хуннів та худжарів. Держава Харші (VII ст.). Натуралізація економіки та занепад міст. Раджпути. Держава Чонлів. Навала арабів та утворення арабомусульманських держав у XIII ст. Делійській султанат (1206 – 1526 рр.). Розквіт країни за династії Гулямів. Вторгнення Бабура, заснування імперії Великих Моголів (1526 – 1754 рр.). Реформи Шер-шаха (1540 – 1545 рр.). Правління Акбара (1556 – 1605 рр.). Військово-адміністративний устрій, упорядкування фінансової та податкової системи, релігійна політика («дін-і-ілахі»). Криза імперії Великих Моголів, її причини. Військові та феодальні усобиці. Проникнення європейців. Вплив релігії на суспільство середньовічної Індії. Зміни у розподілі суспільства на касты та варни за доби середньовіччя. Становище міст, роль ремесла та торгівлі. Культура. Побут та звичаї народів Індії.

Історія країн Південно-Східної Азії у Середні віки. Індокитай. Протодержави кхмерів (Бапном, держави Ченла). Перші держави бірманомовних народів. Міста-держави монів. Держава Камбуджадеша (800 – 1467 рр.). Соціально-економічні відносини. Етногенез бірманців. Держава Паган (850 – 1287 рр.). Монгольські завоювання. Етногенез тайців. Держава Сукхотаї (1238 р. – початок XIV ст.). Держава Аютія (1350 – 1569 рр.). Держава Таунгу у XV – XVI ст. Утворення держави Сіам 1584 р. Самоізоляція Таїланду 1689 р. перед загрозою колоніального поневолення. Індонезія. Перші протодержави VII ст. (Шривіджая, Хелін). Держава Сінгхасарі (XIII ст.). Проникнення до регіону ісламу наприкінці XIV ст. Малаккський султанат (1400 – 1511 рр.). Колонізація регіону європейцями XVI ст.

Поява ісламу та Арабський халіфат. Доісламські вірування арабів. Мухаммад ібн Абдаллах (570 - 632 рр.). Зародження ісламу. Боротьба Медини та Мекки. Об'єднання арабських племен. Шейхи та родова знать. Арабська держава за життя Мухаммада. Основні положення ісламу. Коран: структура та зміст. Сунна та хадіси. Основи віровчення ісламу та культові настанови. Поява халіфату, перший розкол в ісламі. Халіфат Умаядів («праведних халіфів») – Мекканський період (632 – 661 рр.). Халіфат Омеядів (661 – 750 рр.) – Дамаський період. Халіфат Аббасидів (750 – 1055 рр.) – Багдадський період. Зовнішні завоювання. Особливості халіфату як релігійного та політичного об'єднання. Перші громадянські війни. Політичний розпад держави наприкінці XI ст. Повстання зінджів. Монгольське завоювання. Поширення ісламу в державі Сельджукідів,

іслам в Османській імперії Подальше розповсюдження ісламу в Південно-Східній Азії. Іслам в Індії. Основні течії ісламу: сунніти та шиїти. Мазхаби. Основні течії сунітського ісламу (харіджити, перше сектанство; суфії та суфізм, суфійські ордени; культ святих і ваххабізм). Опозиційний іслам (шиїзм): імаміти Персії; шийтські секти, ісмаїлізм; Алавіти та Алі-ілахі. Ісламське право – шаріат. Сім'я та шлюб в ісламі. Становище жінки в ісламі. Роль та значення ісламського духовенства. Основи віровчення. Джихад. Духовні основи джихаду (історія та сучасність). Основні різновиди та критерії джихаду. Правила ведення джихаду. Історичне значення появи нової релігії. Ставлення в ісламі до християнства та іудаїзму. Традиції арабів. Особливості ісламської культури.

Іран, Центральна Азія та Південний Кавказ у Середні віки. Іран. Іран доби Сасанідів (III – середина VII ст.). Початок феодалізації країни. Арабське завоювання. Поширення ісламу. Боротьба із завойовниками VII-VIII ст. Халіфат Саманідів (875 – 999 рр.). Економічне піднесення країни X-XI ст. Газневидська держава (977 – 1041 рр.). Завоювання Ірану сельджуками в XI ст., падіння Багдаду (1055 р.). Утворення Сельджуцького султанату. Вторгнення Чингіс-хана, початок панування монголів. Держава Хулагуїдів (1263 – 1353 рр.). Занепад господарства країни. Реформи Рашид-ад-діна. Міжусобні війни XIV ст. Культура.

Центральна Азія. Середньоазіатські держави під владою Саманідів. Нашестя тюркських племен, залежність від тюркських каганатів. Завоювання регіону арабами. Ісламізація. Піднесення Хорезму у середині XII ст. Підкорення Центральної Азії та Афганістану. Монгольське завоювання. Держава Тимуридів (1370 – 1500 рр.). Матеріальна та духовна культура, традиції. Розвиток наукових знань (Аль-Хорезмі, Аль-Біруні, Ібн - Сіна). Література та мистецтво. Рудакі. Омар Хаям.

Держави Південного Кавказу у IV – X ст. (Вірменія, Іберія, Лазіка, Кавказька Албанія). Вплив Візантії та Ірану. Християнізація держав Закавказзя. Нашестя турків - сельджуків. Об'єднання Вірменії у XI ст. Династія Багратидів. Вірменське князівство (1080 – 1375 рр.). Боротьба з Османською імперією та Іраном. Спроби ісламізації. Грузинське царство. Баграт Багратіоні (975 – 1014 рр.). Піднесення Грузії. Давид IV Будівельник (1089 – 1125 рр.). Боротьба з Сельджуцькою імперією. Цариця Тамар (1184 – 1213 рр.). Звільнення Азербайджану від Арабського халіфату у XI ст. Нашестя турків-сульджуків. Ісламізація. Матеріальна та духовна культура, традиції народів Закавказзя. «Давид Сасунський». Шота Руставелі.

Османська імперія. Розпад імперії Сульджуків. Утворення Османської імперії у XIII – XIV ст. ст. Осман та його наступники. Боротьба з Візантією та зовнішні завоювання XIV – XV ст. Падіння Константинополя. Становище християн в Османській імперії. Криза Вселенського патріархату під владою Османів. Соціально-економічні відносини. Військово-адміністративний устрій. Ремесло та торгівля. Аграрні відносини. Навала Тимура та її наслідки. Криза Османської держави.

Схід за доби «раннього нового часу». Великі географічні відкриття та їх вплив на розвиток Світу. Специфіка «торгівельного колоніалізму». Поява Ост-Індських компаній. Основні форми колоніального грабунку.

Індія у XV – XVI ст. Соціально-економічний та політичний розвиток Індії в до колоніальну епоху. Імперія Великих моголів (1526 – 1858 рр.). Національна та релігійна специфіка. Система управління. Система аграрних відносин. Індійська община. Особливості індійських міст. Кастова та варнова системи та її вплив на суспільство. Торгівельні контакти з європейцями. Причини занепаду Імперії великих моголів. Перші європейці в Індії.

Китай у XV – XVI ст. Імперія Мін (1368 – 1644 рр.). Соціально-економічний розвиток країни. Аграрна політика. Ремесло та торгівля, міста. Соціальна структура. Зовнішня політика імперії наприкінці XIV – XV ст. Концепція «середньої імперії» (китаєцентризм). Початок кризи імперії Мін наприкінці XV – XVI ст. Вторгнення маньчжурів. Література та образотворче мистецтво. Розвиток науки. Великі винаходи. Традиції, звичаї та побут.

Загальна характеристика пізньосередньовічної Японії. Перші зв'язки між Японією і Європою, діяльність християнських місіонерів. Передумови і причини виникнення сьогунату Токугава (1600-1868 рр.). Утворення сьогунату.

Країни Центральної Азії у XV – XVI ст. (Персія, Афганістан).

Роздробленість в Персії країни та виникнення Сефевидської держави. Криза в країні у XVI ст. Реформи Аббаса I. Соціально-економічний устрій XVI ст. Угрупування перських феодалів. Господарство і соціально-політична структура міста. Кочовий елемент іранського населення і національні меншини. Народи Афганістану в XV – XVI ст. Розселення, господарство і родова організація афганських племен. Поява союзів племен. Релігійна та етнічна строкатість. Перші спроби централізації влади. Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура.

Колонізація Росією Поволжя та Сибіру. Казанське ханство (цанство) – 1438 – 1552 рр. Утворення та соціальна структура. Система управління. Економічна політика. Зовнішня політика казанських цанів, боротьба із Московською державою. Захоплення Казані у 1551р. Астраханське ханство (1459 – 1555 р.). Утворення та соціальна структура. Зовнішня політика. Боротьба із московською агресією. Велика Ногайська орда. Московська колонізація регіону. Політика по відношенню до мусульман. Приєднання до Московської держави Сибірського ханства. Система управління, соціальні відносини. Початок колонізації, роль козацьких загонів. Боротьба із місцевими племенами. Основні форми залежності. Геноцид малих народів. Колонізація Росією Південного Сибіру.

Османська імперія у XV – XVI ст. Територія та населення Османської імперії у XV – XVI ст. Політичний лад Османської імперії. Деспотичний режим султанів-халіфів. Особливості військово-адміністративної системи. Занепад військово-тімарної системи. Структура армії. Аграрні відносини: види земельних володінь. Міста. Розвиток ремесла і торгівлі. Судова система (Канун-наме). Зовнішня політика XVI – XVI ст., боротьба з Персією. Особливості релігійної ситуації. Початок кризи наприкінці XVI – XVI ст. Розвиток турецької культури.

Арабські країни у XV – XVI ст. Соціальна та релігійна специфіка, боротьба між сунітами та шиїтами. Взаємини із Османською імперією.

Південно-Східна Азія у XV – XVI ст. Занепад давніх держав. Національні та релігійні протиріччя в Бірмі. Посилення тайських держав. Поява Лансангу.

Специфіка південного та північного В'єтнаму, китайських вплив. Роль буддизму, як державної релігії. Контакти з європейцями, початок боротьби з європейською експансією. Роль ісламу в Індонезії.

Африканський континент у Середні віки та Ранній новий час. Особливості розвитку континенту, причини відставання. Хронологічні рамки Середньовіччя. Етнокультурні особливості. Найдавніші держави. Ефіопія. Особливості утворення. Політичне об'єднання з центром в Аксумі. Нубія. Роль християнства. Держави VII – XII ст. Соломонова династія. Держави Судана: Західний Судан. Гана. Ісламізація країни у XI ст. Держава Малі. Сангайська держава (імперія Гао). Війни з мусульманами-арабами. Центральний Судан. Перші протодержави. Ісламізація. Східний Судан. Держави - Султанати. Работоргівля. Басейн р. Конго. Державні та протодержавні об'єднання. Південна та Екваторіальна Африка. Особливості розвитку. Етнічні зміни. Держави Міжозер'я, Конго, Мономотана. Початок трансатлантичної работоргівлі (XV – XVI ст.), її наслідки. Місцеві культури. Іслам на африканському континенті. Матеріальна та духовна культура народів Африки.

Початок формування світової колоніальної системи. Великі географічні відкриття та їх вплив на соціальний, політичний та економічний розвиток Сходу та Заходу. Португальські колонії; іспанські колонії; голландські колонії; колонії Великобританії; французькі колонії. Схід напередодні класичного колоніального періоду.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ XVII – XVIII СТ.

Вестфальська система міжнародних відносин. Вестфальський мирний договір 1648 р. – перший міжнародний договір Нового часу. Характерні риси міжнародної системи. Боротьба Франції за гегемонію в Європі у другій половині XVII ст. Динаміка балансу сил в Європі під час великих війн (війна за іспанський спадок (1701–1714 рр.), Північна війна (1700–1721 рр.), війна за австрійський спадок (1740–1748 рр.), Семирічна війна.

Європейське Просвітництво: від теорії до практики. Просвітництво як загальноєвропейський ідейний рух. Ідеологія Просвітництва. Теорії англійських (Дж. Локк), французьких (Ш. Л. Монтеск'є, Вольтер. Д. Дідро. Ж. Руссо та інші), німецьких (Г. Лессінг, Й. Гердер) та американських (Б. Франклін) просвітників. Поняття «Просвітницький абсолютизм».

Велика Французька революція кінця XVIII ст.: зміни в державно-політичному устрої Франції. Історіографії Великої Французької революції, дискусійні питання. Проблема періодизації. Декларація та Конституції Франції. Державно-правові зміни. Оцінка характеру та значення революційних подій для подальшого розвитку Європи.

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН XVII – XVIII СТ.

Європейські геополітичні та соціально-економічні процеси XVII століття. Розвиток мультинаціональних імперій Європи, основні досягнення та

проблеми, спроби реформування соціально-економічного та політико-адміністративного устрою імперій: історіографія питання.

Трансформація державного устрою Центральноєвропейських країн, перехід до абсолютної монархії. Основні вектори зовнішньої політики країн регіону. Місце і роль слов'янських народів у європейських міжнародних відносинах.

Московське царство: становлення династії Романових. Смутні часи і польська експансія. Борис Годунов та Лжедмитро I. Повстання Болотникова. Василій IV Шуйський та Лжедмитро II. Поява нової монархічної династії – Романових. Відмінності між візантійським та московським самодержавством. Взаємовідносини між церквою і царями. Уложення 1649 року. Російське двовладдя як виклик царському самодержавству. Зміст Никонівської реформи богослужіння. Візантійська концепція царювання. Старообрядці. Розвиток науки та нові течії в культурі.

Річ Посполита: від розквіту до політичної кризи. Річ Посполита – найбільша держава Європи XVI-XVII століть. Устрій та політичні процеси в Речі Посполитій. Організація політичної системи. Дія Магдебурзького права. Політичні відносини з Московським царством. Сутність Гадяцької угоди. Взаємовідносини з Запорізьким козацтвом. Наслідки Переяславської угоди. Державний проект Великого князівства Руського. Військові дії з Туреччиною, Ян Собеський. Розвиток феодальної системи – фільваркова система. Становище шляхти, міщан і селян. Королівська влада і магнати.

Чехія і Словаччина: історичні наслідки поразки на Білій Горі. Чехія і династія Габсбургів. Повстання чеських станів проти австрійського панування. Ян Амос Каменський. Битва при Білій Горі: її історичні наслідки. Оновлений земський статут для Чехії і Моравії. Запровадження католицизму в Чехії. Вестфальський мир. Юридичне оформлення закріпачення селян. Становище Словаччини у складі Австрійської імперії. Словаччина та Угорське королівство. Особливості соціально-економічних процесів в Чехії і Словаччині.

Південнослов'янські народи: між двома імперіями. Становище південнослов'янських народів під гнітом Османської та Австрійської імперій. Слов'янські народи в Австрійській імперії та Угорському королівстві. «Режим капітуляцій» в Османській імперії. Загальний соціально-економічний занепад Османської імперії та його наслідки для південнослов'янських країн.

Національно-визвольний рух слов'янських народів. Початок національного відродження південних слов'ян. Роль та значення православ'я для духовного, культурного та політичного розвитку південних слов'ян.

Розвиток європейської геополітики: структурні зміни та освічений абсолютизм. Північна війна та країни Європи. Поява Російської імперії на політичній карті Європи. Причини, етапи та наслідки Семилітньої війни. Сутність освіченого абсолютизму та його регіональні особливості. Реформаторська діяльність європейських монархів. Розвиток науки та культури. Російсько-турецькі війни: їх наслідки для слов'янських народів. Значення поділів Речі Посполитої. Європейська дипломатія та слов'янські країни.

Російська держава: становлення та розквіт імперії. Російське царство у Північній війні: на шляху до імперії. Російська дипломатія і слов'янські країни. Суспільні реформи Петра I. утворення імперії. Двірцеві перевороти: рушійні сили

та наслідки. Особливості внутрішньої політики Анни Іоанівни, Єлизавети Петрівни, Павла та Катерини II. Участь Росії у Семилітній війні. Російська імперія у вирішенні політичної долі Речі Посполитої. Військові конфлікти з Османською імперією. Російсько-Турецькі війни останньої третини XVIII століття: етапи та історичні наслідки.

Річ Посполита: етапи занепаду держави. Прихід до влади Августа II. Польсько-Російська дипломатія. Початок Північної війни. Швеція і Станіслав Лещинський. Полтавська битва і політичні процеси в Речі Посполитій. Політичний союз Петра I і Августа II. Постанови «Німого сейму». Зростання політичного впливу Росії. Трактат «Трьох чорних орлів». Боротьба за владу між С. Лещинським та Августом III. Війна за «польську спадщину», її наслідки. Соціально-економічне піднесення середини XVIII століття. Спроби буржуазних реформ 1760-х років - Чарторийські. Станіслав Понятовський. Втручання Російської імперії та Королівства Пруського у політичне життя в Польщі. Перший поділ Речі Посполитої та його наслідки. Робота Великого сейму. Прийняття Польської Конституції. Торговицька конфедерація. Наслідки другого поділу Речі Посполитої. Повстання під проводом Т. Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої: ліквідація польської державності.

Чехія і Словаччина: місце і роль у імперській системі Австрії. Політика меркантилізму у Чеських землях. Державна самобутність Чехії: функції сейму та земської влади. Розвиток мануфактур у Чехії. Чеська двірцева канцелярія. Політика імператора Леопольда II. «Прагматична санкція». Національно-визвольний рух в Угорщині, Словаччині і Трансильванії та імператор Йосип I. Політика Карла III. Доба «освіченого абсолютизму». Ліквідація органів центрального управління в Празі. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II. Панщинні патенти для Чехії і Моравії. «Патент про підданих». «Патент про віротерпимість».

Південні слов'яни: Російський фактор у протидії імперським амбіціям Австрії і Туреччини. Соціально-економічне становище південних слов'ян у складі Габсбургської та Османської імперій: порівняльна характеристика. Національне гноблення та релігійне переслідування. Духовні, культурні та політичні зв'язки Росії з південними слов'янами. Російська дипломатія та масове переселення представників південнослов'янських народів до Малоросії. Значення діяльності православних монастирів та праць Паїсія Хілендарського для пробудження національної гідності та патріотичних почуттів південних слов'ян.

Розвиток науки та культури південних слов'ян.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ XVII – XVIII ст.

Імперія Цін у XVII – XVIII ст. Селянські війни першої половини XVII ст. Маньчжурське завоювання Китаю (1644 р.) та утворення Цінської імперії. Державно-політичний устрій Китаю. Внутрішня політика династії Цін у XVII – XIX ст. Роль та значення імператорської влади. Соціальні відносини в маньчжурському Китаї, становий лад. Становище армії. Панування конфуціанської ідеології. Розвиток даосизму та буддизму, проникнення до країни християнства. Економічні відносини. Аграрна політика. Міста та міське

населення. Розвиток ремесла та торгівлі. Роль держави в економіці. Зовнішня політика Китаю. Концепція «серединної імперії» (китаєцентризм). Територіальні загарбання Цінів. Причини закриття країни. Причини, зміст і значення політики «самоізоляції». «Закриття» країни 1757 р. Зовнішня політика Китаю у XVII-XVIII ст. Політика європейських країн щодо Китаю у XVII – XVIII ст. Російсько-китайські війни. Цінська династія та Великий Степ. Криза традиційного суспільства у Китаї наприкінці XVIII ст. Боротьба китайського народу проти Цінської династії. Таємні товариства. Народні повстання. Культура Китаю XVII – XVIII ст.

Японія доби сьогунату Токугава. Перші зв'язки між Японією і Європою, діяльність християнських місіонерів. Передумови і причини виникнення Сьогунату Токугава (1603 р.), громадянські війни. Економічний розвиток Японії у XVII-XVIII ст. Аграрні відносини і форми феодальної експлуатації. Міста, ремесло, торгівля. Особливе становище японської торгової буржуазії. Розвиток політики закриття країни (сакоку). Система управління імперією. Сьогун та імператор. Становий лад, роль та значення самурайства, особливість управління князівствами. Зовнішня політика Токугава. Причини «закриття країни». Японська культура періоду Токугава. Загострення кризи феодальних відносин наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

Корея у XVII – XVIII ст. Загальна характеристика держави Чосон у постсередньовічний період. Вплив Китаю. Політичний лад країни. Корея за умов боротьби придворних клік. Реформи Йонджо. Чосон під владою андонських Кімів. Правління тевонгуна Лі Хаина. Боротьба за збереження режиму самоізоляції. Канхваський договір та його наслідки. Економічний розвиток Кореї у XVII-XVIII ст. Аграрні відносини і форми експлуатації. Міста, ремесло, торгівля.

Південно-Східна Азія у XVII – XVIII ст. Південно-Східна Азія у XVI – XVII ст. Занепад давніх держав. Національні та релігійні протиріччя в Бірмі. Посилення тайських держав. Поява Лансангу. Специфіка південного та північного В'єтнаму, китайських вплив. Роль буддизму, як державної релігії. Контакти з європейцями, початок боротьби з європейською експансією. Острівні держави – як перші європейські колонії. Роль ісламу в регіоні. Соціально-економічний і політичний розвиток Філіппін у XVI – XVII ст. Встановлення іспанського колоніального режиму на Філіппінах. Соціально-економічний і політичний розвиток Індонезії у XVI – XVII ст. Перетворення Індонезії в голландську колонію. Держави Яви: Бантам і Матарам. Політика Ост-Індської компанії: система монокультур та її наслідки. Повстання Діпоногеро. Англо-голландське суперництво.

Імперія Великих Моголів у XVII – XVIII ст. Криза імперії у XVII – XVIII ст. Державний устрій та політичний лад. Останні великі правителі – Аурангзеб (1658 – 1707 рр.). Занепад військово-ленної системи. Розпад імперії Великих Моголів. Антимогольські рухи XVI – XVII ст. Національно-релігійні рухи сікхів, джатів, маратхів і утворення національних держав у різних регіонах субконтиненту. Система аграрних відносин. Індійська община. Ремісництво. Особливості індійських міст. Кастова та варнова системи та її вплив на суспільство. Національно-релігійні особливості. Зовнішня політика Великих

Моголів. Діяльність Ост-Індських компаній. Погіршення зовнішньополітичного становища. Напади Надір-шаха та афганців. Англо-французьке суперництво. Методи колоніальної політики. Аграрні та податкові реформи. Територіальні завоювання британців XVIII ст.

Криза Османської імперії у XVII – XVIII ст. Політичний лад Османської імперії. Система управління імперією. Деспотичний режим султанів-халіфів. Адміністративний устрій. Занепад військово-тімарної системи. Соціальна структура та становий лад. Роль релігійного фактору, становище християн в імперії. Причини занепаду Османської імперії у другій половині XVII – XVIII ст. Криза політичної та соціальної системи, економічна криза. Міста. Розвиток ремесла і торгівлі. Зовнішні поразки імперії у XVIII ст. Криза турецької експансії. Початок боротьби поневолених народів за визволення. Поява «східного питання».

Арабські країни у XVII – XVIII ст. Соціально-економічний лад арабських країн. Об'єднавчий рух арабських племен. Релігійне вчення ваххабітів.

Центральна (Середня) Азія у XVII – XVIII ст. Постсередньовічна Центральна (Середня) Азія. Казахські жузи, специфіка державності. Бухарський емірат. Хівинське ханство. Кокандське ханство. Колоніальна політика Російської імперії в Азії у XVII – XVIII ст. Територіальні загарбання на Сході.

Іран у XVII – XVIII ст. Соціально-економічний розвиток Ірану. Особливості аграрних відносин. Угрупування іранських феодалів. Господарство і соціально-політична структура міста. Кочовий елемент іранського населення і національні меншини. Державний устрій Ірану. Роль релігії та духовенства. Шиїзм. Занепад династії Сефевидів. Завоювання Надір-шаха. Перший договір з Англією (1763 р.). Утвердження монархії Каджарів у 1796 р.: внутрішня та зовнішня політика. Система управління. Національна політика.

Афганістан у XVII – XVIII ст. Соціально-економічні відносини в Афганістані у XVII – XVIII ст. Етнічна історія, розселення, господарство і родова організація афганських племен. Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура. Прихід Надір-шаха до влади в Ірані, падіння князівств. Створення держави Дуррані, характер влади, завоювання сусідніх територій. Пуштунський і непуштунський компоненти населення афганської держави. Поєднання аграрного і кочового елементу в економіці і соціальній структурі держави.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ XIX СТ.

Консульство та імперія Наполеона Бонапарта. Встановлення режиму Консулату. Конституція 1799 р. Перша імперія у Франції. Встановлення режиму бонапартизму. Політичний портрет Наполеона Бонапарта. Основні етапи зовнішньої політики Франції 1799 – 1814 рр. Ш.-М. Тлейран. Військове мистецтво у період наполеонівських війн. Криза політичної системи бонапартизму у 1810–1815 рр. Династична політика Наполеона Бонапарта. Перше відречення Наполеона. «Сто днів» Наполеона. Друге відречення. Реставрація монархії Бурбонів. Віденська система міжнародних відносин. Віденський конгрес 1815–1816 рр.

Об'єднання Німеччини. Причини і передумови об'єднання Німеччини. Малонімецький та великонімецький шляхи об'єднання Німеччини. Вільгельм I та Отто фон Бісмарк. Етапи об'єднання. Австро-пруське суперництво 1850-х рр. Ольмюцька угода 1850 р. Економічний підйом Пруссії у 1850-60-х рр. Реформа армії. Переможні війни Пруссії (проти Данії 1864 р., проти Австрійської імперії 1866 р.). Утворення Північнонімецького союзу 1867 р. Франко-пруська війна 1870–1871 рр. та її результати. Проголошення Німецької імперії та прийняття Конституції 1871 р. Наслідки об'єднання Німеччини.

Об'єднання Італії. Причини та передумови об'єднання Італії. Мадзінізм 1850-х рр. Роль П'ємонту в об'єднувачих процесах. Віктор Еммануїл II та Кавур. Друга війна Рісорджіменто (1859 р.) та приєднання Ломбардії. Звільнення Центральної Італії. Похід «Гарібальдійської Тисячі» та приєднання Неаполітанського королівства. Австро-пруська війна 1866 року та приєднання Венеції. Боротьба за Рим та приєднання Папської області (1870). Проголошення єдиної Італії та його значення.

Утворення Австро-Угорщини. Причини та передумови переходу імперії Габсбургів до системи дуалізму. Криза Австрійської імперії. Політичний портрет Франца Йосифа I. «Конституційні експерименти» 1850–1860-х рр. та причини їхньої невдачі. Поразка великонімецького проекту об'єднання німецьких земель. Проголошення двоєдиної Австро-Угорщини. «Аусгляйх» 1867 р. з Угорщиною. Сутність австро-угорського дуалізму. Політична система. Зміни у становищі Угорщини. Етнічний склад Австро-Угорщини. Внутрішня та зовнішня політика імперії. Національна проблема. Національно-визвольні рухи. Проекти вирішення національного питання.

ІСТОРИЯ СЛОВ'ЯН XIX СТ.

Становище слов'янських народів у Російській імперії. Політико-правове становище слов'янських народів у XIX ст. Соціально-економічний розвиток Росії в першій половині XIX ст.

Польський національно-визвольний рух у XIX ст. Повстання 1830-1831, 1863-1864 рр.

Становище слов'янських народів в Османській імперії. Національний і суспільно-політичний розвиток Сербії в XIX ст. Боснія та Герцеговина в XIX ст. Болгарський національно-визвольний рух у XIX ст. Чорногорія в XIX ст. Етапи національно-визвольного руху слов'янських народів. Соціально-економічний розвиток слов'янських народів.

Становище слов'янських народів в Австрійській імперії. Суспільно-політичне життя Чехії в XIX ст. Хорватія у XIX ст. Словонія у XIX ст. Словаччина в XIX ст. Етапи національно-визвольного руху слов'янських народів. Соціально-економічний розвиток слов'янських народів.

Російська імперія в другій половині XIX ст. і становлення слов'янських національних держав. Кримська війна 1853–1855 рр. Великі буржуазні реформи в Російській імперії 1860–1870-х рр. Розвиток економіки Росії у другій половині XIX ст. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. Становлення і розвиток слов'янських національних держав на Балканах.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ХІХ СТ.

Індія у ХІХ ст. Завершення завоювання Індії Ост-Індською компанією. Війни з маратхами. Пенджаб у першій половині ХІХ ст. Англо-пенджабські війни. Трансформація індійського суспільства. Еволюція колоніальної системи управління Індією. Аграрна політика. Земельно-податкові системи постійного та тимчасового заміндарства, райатварі та маузавар. Перетворення Індії в джерело сировини та ринок збуту англійських товарів. Політика колонізаторів у галузі освіти та культури. Т.Маколей та його реформи. Індійська національна культура. Діяльність Рам Мохан Роя (1772-1833 рр.). Національне повстання в Індії 1857-1859 рр. Посилення британського колоніального панування після завоювання Індії. Політика Дальхузі. Зміни у становищі сипайської армії. Причини і початок повстання. Утворення головних центрів повстання – Делі, Ауд, Канпур. Нана Сахіб та інші вожді повстання. Партизанський етап повстання. Тантія Топі та Лакшмі Бай. Причини поразки. Посилення колоніальної експлуатації і боротьба народів Індії проти колоніалізму в останній третині ХІХ ст. Індія наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Методи колоніальної політики Великобританії. Іноземний сектор у промисловості. Ринок збуту і джерело сировини. Зародження національного капіталізму. Формування національної буржуазії, особливості цього процесу. Виникнення буржуазно-національного руху. Просвітницький рух в Індії, утворення Індійського національного конгресу (ІНК). Розгортання мусульманського руху. Оформлення радикально-демократичного крила буржуазно-національного руху. Тілак і його політична програма. Гасла «Сварадж» і «Свадеші». Розпалювання індо-мусульманських протиріч. Формування фабричного пролетаріату в Індії. Становище робітничого класу і початок його економічної боротьби. Перші страйки та виступи селян.

Китай у ХІХ ст. Цинська імперія. Внутрішня політика династії Цин у ХІХ ст. Роль та значення імператорської влади. Становий лад. Панування конфуціанської ідеології. Криза традиційного суспільства у Китаї наприкінці ХVІІІ ст. – першій третині ХІХ ст. Боротьба китайського народу проти Цинської династії. Економічні відносини. Аграрна політика. Міста та міське населення. Розвиток ремесла та торгівлі. Роль держави. Культура Китаю ХІХ ст. Боротьба Англії за «відкриття» Китаю. Дипломатичний тиск. Роль торгівлі опіумом. Боротьба в Китаї проти опіумної торгівлі. Лінь Цзесюй. Англо-китайський конфлікт і перша англо-китайська війна. Хід війни. Поразка Китаю. Нанкінський договір 1842 р. Нерівноправні договори 1843 та 1844 рр. з Англією, США і Францією. Наслідки насильницького «відкриття» Китаю. Селянська війна тайпінів 1850-1864 рр. Причини руху тайпінів. Хун Сюцюань. Початок селянської війни, її рушійні сили і етапи. Проголошення Тайпін Тяньго. Походи тайпінської армії. Взяття Нанкіна. Державний лад, внутрішня політика. Заходи тайпінів у галузі культури. Зовнішня політика тайпінів. Вплив тайпінського повстання на інші райони Китаю. Внутрішня боротьба у таборі повсталих тайпінів. Ослаблення тайпінської держави. Англо-франко-американська інтервенція. Боротьба тайпінів проти інтервентів. Лі Сючен. Причини поразки і наслідки боротьби. Посилення колоніальної експлуатації Китаю. Причини і хід другої «опіумної» війни (1856-1858 рр.). Тяньцзінські договори. Відновлення військових дій. Пекінські конвенції

1860 р., початок активного проникнення іноземних колонізаторів у Китай. Відкриття Кореї та його наслідки. Китай наприкінці XIX – на початку XX ст. Політика європейських держав і США у Китаї. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. Ввіз капіталу. Зміна структури торгівлі. Іноземний сектор в економіці. Розвиток національного капіталізму. Початок буржуазно-національного руху. Реформатори і Кан Ювей. «Сто днів реформ». Радикально-демократичний рух і Сунь Ятсен. «Товариство відродження Китаю». Народні рухи проти колонізаторів. Роль таємних товариств. Повстання іхетуанів у Шаньдуні (1899-1901 рр.). Інтервенція восьми іноземних держав. Боксерський протокол. Причини поразки і значення повстання. Культура Китаю.

Японія в період сьогунату Токугава. Реставрація Мейдзи. Сьогунат Токугава. Загострення кризи феодальних відносин наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Демографічні тенденції, соціальне розшарування. Реформи років Темпо. Зародження буржуазних відносин. Початок формування внутрішнього японського ринку. Буржуазна революція в Японії (1867-1868 рр.) та її наслідки. Передумови революції: криза феодальних відносин, розвиток капіталістичного укладу. Селянські та міські повстання. Утворення антисьогунської опозиції. Ідеологічні рухи. Експедиція Перрі й «відкриття» Японії. Наслідки міжнародних договорів 1854-1858 рр. Рух проти іноземців і сьогунату. Громадянська війна 1862-1867 рр. Політична боротьба у князівствах. Ліквідація сьогунату. Утворення імператорського уряду: боротьба консервативних та прогресивних течій. Громадянська війна 1868-1869 рр. Історичне значення реставрації Мейдзи. Характер революції в Японії. Початок буржуазних реформ 70-х рр. Капіталістичний розвиток Японії наприкінці XIX – на початку XX ст. Політична ситуація в Японії після 1868 р. Посилення економічних позицій японської буржуазії. «Рух за свободу і народні права». Поміщицько-буржуазні політичні партії. Радикально-демократичне крило «Руху за свободу і народні права». Конституція 1889 р. Зовнішня політика Японії. Агресивна політика щодо Китаю і Кореї. Японо-китайська війна 1894 – 1895 рр. Розвиток японського капіталізму після японо-китайської війни. Японська експансія в Кореї. Японо-російська війна 1904-1905 рр.

Іран у XIX ст. Соціально-економічний розвиток Ірану. Державний устрій Ірану. Роль релігії та духовенства. Шиїзм. Занепад династії Сефевидів. Завоювання Надір-шаха. Перший договір з Англією (1763 р.). Утвердження монархії Каджарів (1796-1925 рр.): внутрішня та зовнішня політика. Система управління. Національна політика. Боротьба Англії, Франції та Росії за вплив в Ірані на початку XIX ст. Турецько-іранські війни. Перша російсько-іранська війна (1804-1813 рр.). Гюлістанський договір. Англо-іранський договір 1814 р. Друга російсько-іранська війна (1824-1826 рр.). Туркманчайський договір. Вбивство О.Грибоедова. Англо-іранський договір 1841 р. Режим капітуляцій. Англо-російська боротьба в Ірані. Наслідки проникнення іноземного капіталу в Іран. Повстання міської бідноти і селянства. Секта бабідів та їх ідеологія. Алі Мухамед і його священна книга «Беян». Програма бабідів. Повстання бабідів в Мазендерані, Азербайджані, Нейрізі. Характер бабідських повстань. Причини їх поразки. Зародження бехаїзму. Реформи Амір Нізама. Англо-іранська війна 1856-1857 рр. Паризький мир. Посилення залежності Ірану від Англії. Підкорення

економіки Ірану іноземним капіталом. Політична залежність Ірану. Соціальні наслідки перетворення Ірану в напівколонію. Розвиток капіталістичних відносин. Виступи народних мас. Початок буржуазно-національного руху.

Боротьба Росії з Іраном та Османською імперією за Південний Кавказ («Закавказзя»). Перші російсько-перські війни. Приєднання до Росії 1801 р. західного Закавказзя (Грузії): система управління, соціальна та релігійна політика. Політика по відношенню до грузинської аристократії. Приєднання Імеретії, Мінгрелії, Абхазії. Заміна уложень царя Вахтанга законами імперії (1859 р.). Приєднання до Росії східного Закавказзя: Дербенту (1799 р.), Бакинського ханства (1801 р.), Шуши та Карабаха (1805 р.). Запровадження прямого військового правління (1819 р.). Соціальна та релігійна політика, відношення до старої знаті (запровадження заручництва). Декрет сенатора Е. І. Мечнікова (1831 р.).

Колонізація Росією Туркестану (Середньої Азії). Боротьба з Персією та Афганістаном. Захоплення Росією Бухари, Ташкенту та Самарканду (1865 р.). Утворення Туркестанського генерал-губернаторства (1867 р.) у складі Російської імперії. Замирення з Хівною (1873 р.). Договір про дружбу з Бухарою (1873 р.). Перетворення у 1876 р. Кокандського ханства у Ферганську область. Підкорення Мерва 1881 р. Розповсюдження законодавства Російської імперії. Відношення до мусульман. Встановлення офіційного російсько-афганського кордону по р. Амудар'я (1885 – 1887 рр.). Утворення 1886 р. Туркестанського краю із столицею у Ташкенті. Генерал-губернаторство К. Кауфмана. Прийняття «Спеціального положення про управління Туркестанським краєм» (1888 р.). Початок будівництва транскаспійської залізниці. Губернаторство М. Гірса, прихильника поміркованих темпів інтеграції приєднаних територій. Постійне Положення про управління Туркестанським краєм 1892 р.

Утворення держави Дуррані. Початок протистояння Росії та Англії за Афганістан. Розселення, господарство і родова організація афганських племен. Феодалізація родової верхівки. Поява союзів племен. Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура. Завоювання іранських територій. Створення афганської династії. Прихід Надіршаха до влади в Ірані, падіння князівств. Створення держави Дуррані, характер влади, завоювання сусідніх територій. Пуштунський і непуштунський компоненти населення афганської держави. Поєднання аграрного і кочового елемента в економіці і соціальній структурі держави. Боротьба Росії та Англії за Афганістан. Правління Дост Мухаммада: запровадження військово-адміністративного правління. Перша англо-афганська війна (1839 р.) та її наслідки. Гандамакський договір. Народне повстання проти англійських колонізаторів. Закінчення англо-афганської війни. Захоплення Росією Бухари, Ташкенту та Самарканду (1865 р.). Друга англо-афганська війна (1878 – 1880 рр.). Місія М. Дуранде. Визначення кордонів Афганістану («лінія Дуранде»). Англо-російські протиріччя і афганське питання наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Османська імперія у ХІХ ст. Структурна соціально-економічна криза імперії. Початок проникнення західноєвропейських держав. Політика капітуляцій. Виникнення «східного питання». Етапи загострення «східного питання» в першій половині ХІХ ст. (1815 – 1831; 1832 – 1833; 1838 – 1841 рр.). Реформи в Османській імперії. Непослідовність політики Селіма ІІІ (1789 – 1807). Мустафа-

паша Байрактар та «рушукські друзі». Реформи Махмуда II (1808 – 1839). Значення відміни тімарної системи та ліквідації яничарського корпусу. Соціально-економічні та політичні передумови реформ періоду Танзимату. Маніфест 1839 р., реформи 1839 – 1853 рр. Східна війна 1853 – 1856 рр. та її наслідки для Османської імперії. Другий період танзимату (1856 – 1870 рр.). Посилення економічної та політичної залежності країни від західних держав. Розвиток освіти та культури в період реформ. Нові моменти в розвитку Османської імперії 60-70-х рр. XIX ст. Розвиток мануфактур. Формування внутрішнього ринку. Турецьке просвітництво. Товариство «нових османів» і початок ліберально-конституційного руху. Конституція 1876 р. Османська імперія у 70-і рр. XIX ст. Загострення національних протиріч. Боротьба народів Балкан проти турецького гноблення. Східна криза 1875 – 1876 рр. Народні виступи у Стамбулі. Двірцевий переворот «нових османів». Конституція Мідхата. Поразка «нових османів». Російсько-турецька війна 1877 – 1878 рр. і звільнення Болгарії. Незалежність Сербії, Чорногорії, Румунії. Територіальні загарбання європейських держав. Економічне і політичне закабалення Туреччини. Деспотичний режим Абдул-Хаміда II. Перетворення Туреччини в напівколонію. Зародження буржуазно-національного руху.

Арабські країни у Новому часі. Аравія у XIX ст. Соціально-економічний лад арабських країн. Об'єднавчий рух арабських племен. Релігійне вчення ваххабітів. Боротьба династії Саудідів за підкорення інших держав. Експансія англійських і французьких колонізаторів в Аравії. Ірак та країни Леванту (Сирія, Ліван, Палестина) в кінці XVIII – на початку XIX ст., боротьба за визволення з-під турецького панування. Спроби відновити турецький контроль у 50-60-і рр. XIX ст. Антифеодальні рухи селян. Роль та значення левантійської торгівлі. Англо-німецьке та англо-французьке протистояння в регіоні. Початок колонізації арабської Африки. Єгипетські походи Наполеона. Єгипетсько-османські війни. Боротьба мамлюкських беїв Єгипту проти турецького панування. Реформи Мухаммада-Алі Єгипетського та їх значення. Національно-визвольний рух 1881 – 1882 рр. і окупація Єгипту Англією. Колоніальна модернізація Єгипту. Будівництво Суецького каналу. Закабалення Єгипту іноземним капіталом. Народне повстання і створення держави махдистів у Судані. Загарбання Східного Судану англійцями (1896 – 1899 рр.). Політика Франції по відношенню до Марокко, Алжиру, Тунісу. Визвольна війна алжирського народу. Абд-аль-Кадир. Франко-марокканська війна 1844 р. Народні повстання в 50-х рр. XIX ст. Перша арабська конституція 1861 р. в Тунісі. Політика європейських держав в Лівії.

Колоніальний поділ Африки Державні утворення і суспільний лад народів Тропічної і Південної Африки в XVII-XIX ст. Збереження родоплемінного ладу. Вплив колоніальної політики європейських держав на розвиток Тропічної та Південної Африки. Спроби Британії загарбати Ефіопію. Південна Африка, як сфера впливу Британської імперії. Колоніальна політика 70-80-х рр. XIX ст. Війни британців з зулусами. Початок німецьких загарбань в Південно-Західній Африці, Того і Камерун. Бельгійське Конго. Берлінська конференція 1884 – 1885 рр. Завершення поділу Тропічної та Південної Африки в 90-х рр. XIX ст. Центральна Африка, як арена боротьби між Англією та Францією. Британський контроль над

Родезією, Нігерією, Ганою. Об'єднання французької Західної і Центральної Африки. Боротьба за поділ Східної Африки. Італо-ефіопська війна 1895 – 1896 рр.

Південно-Східна Азія. Англо-французьке протистояння у Південно-Східній Азії у другій половині XIX – на початку XX ст. Боротьба за Бірму та Сіам. Англо-бірманські війни. Сіам у XIX ст. Економічні та соціальні реформи. Зміни у соціальній структурі. Утворення французького Індокитаю (В'єтнам, Лаос, Камбоджа). Система управління французькими колоніями.

Схід на початку XX ст. Формування світової колоніальної системи. Завершення колоніального поділу світу і створення колоніальних імперій. Особливості становища Китаю, Туреччини, Ірану, Афганістану. Форми і методи колоніальної експлуатації. Перетворення колоніальних та залежних країн у сфери прикладення іноземного капіталу. Розвиток капіталізму в країнах Сходу. Особливості його генези в умовах колоніальної залежності. Формування нових соціальних сил: національної буржуазії, робітничого класу, інтелігенції. Зародження буржуазно-національних рухів у країнах Азії. Ліберально-реформістське крило буржуазно-національного руху. Формування радикально-демократичних сил. Розвиток націоналізму. Поява ісламського фундаменталізму. Іранська революція 1905 – 1911 рр. Передумови, характер і рушійні сили. Періодизація. Початок масових виступів: роль народних мас, ліберально-буржуазних сил, шиїтського духовенства. Виникнення енджуменів. Скликання меджлису і прийняття Основного закону (1906 р.) та доповнень до нього (1907 р.). Російсько-британська угода 1907 р. Переворот у Тегерані. Утворення нового революційного центру в Іранському Азербайджані. Тебрізький енджумен. Саттар і Багір. Повстання в Решті. Похід на Тегеран. Відновлення конституції. Ліберали при владі. Критичний етап революції. Американська місія Шустера. Інтервенція російських та британських сил. Наступ реакції. Причини поразки революції та її значення. Революція 1908 – 1909 рр. в Туреччині. Передумови революції. Младотурецький рух. Комітет «Єднання і прогрес». Рух народних мас в Анатолії в 1905 - 1907 рр. Початок революції. Повстання 1908 р. в Македонії. Відновлення конституції 1876 р. Активізація громадсько-політичного життя. Скликання парламенту і його діяльність. Контрреволюційний заколот 1909 р. та його розгром. Повалення Абдул-Хаміда II і прихід до влади младотурок. Ставлення імперіалістичних держав до младотурецької революції. Підсумки і значення революції. Революція 1911 – 1913 рр. у Китаї. Визрівання революційної ситуації у Китаї на початку XX ст. Діяльність Союзної Ліги. «Три народних принципи Сунь Ятсена». Учанське повстання і початок революції. Становище на півночі Китаю. Спроба Цинської династії придушити революцію. Проголошення республіки. Сунь Ятсен – тимчасовий президент республіки. Роль Сунь Ятсена у революційних подіях: сторінки біографії, революційна діяльність, особисті риси. Політика імперіалістичних держав. Перехід до доктрини «міцної людини», дипломатичний тиск. Зречення Цинської династії і передача влади Юань Шикаю («Умови зречення цинської династії»). Причини поразки та специфічні риси китайської революції. Значення революції для подальшої історії Китаю та інших азійських народів. Автономія Монголії 1911 – 1912 рр. Монгольська феодально-теократична держава. Революційне піднесення 1905 – 1908 рр. в Індії. Посилення економічних і політичних позицій Великобританії в Індії. Політика лорда

Керзона. Поділ Бенгалії. Загострення протиріч між британською владою та народами Індії. Початок революційного піднесення 1905 р. Гасла «сварадж» та «свадеші». Роль Індійського Національного Конгресу. Розкол ІНК: помірковані та прихильники Тілака. Революційний рух в 1906 – 1907 рр. Страйки робітників. Селянські рухи. Хвилювання у Пенджабі. Боротьба колонізаторів проти національно-визвольного руху. Боротьба британців проти національно-визвольного руху. Посилення терору, закон Мінто; створення Мусульманської ліги та Хінду Махасабхи. Революційний рух у першій половині 1908 р. Процес над Тілаком і загальний страйк у Бомбеї. Причини поразки і значення революційного піднесення в Індії.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Міжнародні відносини у 20-30-х роках ХХ ст. Становлення Версальсько-Вашингтонської системи договорів. Мирні договори із союзниками Німеччини. Зміна політичної карти Європи. Переділ колоніальних володінь. Репараційне питання. Вашингтонська конференція. Посилення США в АТР. Фактори впливу на міжнародні відносини 20-30-х рр. ХХ ст. Радянський фактор. Формування нових принципів міжнародних відносин. Пан'європейський рух. Пацифістський напрям: Пакт Бріана-Келлога. Нормалізація економічних стосунків у Європі. Проблема роззброєння. Діяльність Ліги Націй. Складання військово-політичних блоків. Локальні військові конфлікти та зростання напруженості у Європі. Дипломатичні переговорні процеси 1930-х рр. Порухення Німеччиною та Італією головних засад Версальсько-Вашингтонської системи договорів. Мюнхенська конференція. Аншлюс Австрії. Політика «умиротворення». Англо-франко-радянські переговори весни-літа 1939 р. Пакт Рібентроппа-Молотова.

Особливості розвитку США 1918 – 45 рр. Наслідки I світової війни для США. Президентство В.Вільсона та його дипломатична діяльність в Європі. Нова зовнішньополітична стратегія та її реалізація. Особливості політичної системи США. Період президентства республіканців У.Гардінга та К.Куліджа. Повернення до ізоляціонізму у зовнішніх справах: реакція на події в Європі. Складові та прояви «ери процвітання». Президентство Г.Гувера. Період «великої депресії». «Новий курс» Ф.Д.Рузвельта та нові засади соціальної політики. Нейтралітет США. Програма ленд-лізу та вступ США у війну. Створення антигітлерівської коаліції. США у роки Другої світової війни.

Країни Північно-Західної Європи у 1918 – 1945 рр.: особливості історичного розвитку. Вплив I світової війни на країни регіону: Фінляндія, Швеція, Норвегія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Данія. Особливості суспільно-політичного розвитку країн Північно-Західної Європи у міжвоєнний період. Головні тенденції соціально-економічного розвитку країн регіону у міжвоєнний період. Зовнішньополітична стратегія країн Північно-Західної Європи та її реалізація у 20-30-х рр. ХХ ст. Країни регіону у роки II світової війни і Рух опору в окупованих країнах.

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Слов'янські країни, землі та народи на початку ХХ ст. Російська імперія на початку ХХ ст. Російсько-японська війна. Перша російська революція 1905 – 1907 рр. Столипінська аграрна реформа. Проголошення повної незалежності Болгарії. Боснійська криза. Македонське питання, Балканські війни 1912 – 1913 рр. та їх наслідки для південних слов'ян. Боснійська криза. Російська імперія, західні та південні слов'яни у Першій світовій війні.

Революція та громадянська війна на теренах колишньої Російської імперії, встановлення комуністичного тоталітарного режиму. Революція 1917 р. Політика Тимчасового уряду та його кризи. Жовтневий більшовицький переворот та встановлення радянської влади в Росії. Розпуск Установчих зборів. Громадянська війна: причини, основні конфлікти, етапи, наслідки. Боротьба за відновлення державності білорусів. Зміна політики «воєнного комунізму» на НЕП. Утворення СРСР. Політика коренізації, її особливості в РСФРР та БСРР. Згорання НЕПу і перехід до форсованої індустріалізації та суцільної насильницької колективізації. Голодомор 1932 – 1933 рр. Конституція 1936 р. та Великий терор. Зовнішня політика СРСР у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Держави західних (Польща, Чехословаччина) та південних слов'ян (Югославія, Болгарія) у міжвоєнний період. Болгарія. Прихід до влади БЗНС та політика уряду О.Стамболійського. Перевороти 1923 та 1934 рр. та їх наслідки. Режим Бориса III. Відновлення незалежності і утворення Польської держави. Формування кордонів. Криза парламентаризму, державний переворот 1926 р. та режим «санатції». Утворення республіки Чехословаччина. Внутрішня і зовнішня політика Т. Масарика та Е. Бенеша. «Судетська проблема». Мюнхенський диктат і «друга республіка». Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців та його внутрішнє становище. Видовданська конституція та національне питання. Державний переворот 1929 р. та перейменування держави (Югославія). Державний переворот 1941 р. та окупація Югославії Німеччиною. Зовнішня політика слов'янських держав у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Освіта, наука і культура слов'янських держав в означений період.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Країни Азії та Африки після Першої світової війни. Зміни в соціальній структурі афро-азіатських країн. Післявоєнна політика країн метрополій щодо колоніальних і залежних країн. Наслідки Першої світової війни для країн Азії та Африки. Ліга Націй та мандатна система. Переділ німецьких колоній. Значення рішень Версальсько-Вашингтонської системи для долі афро-азіатських колоній і напівколоній. Національно-визвольний рух на Сході в 1918 – 1922 рр. Комінтерн і національно-колоніальне питання. Провідні діячі визвольного руху: М. Кемаль, М.К. Ганді, Дж. Неру, А Сукарно та ін.

Національний рух у Китаї. Соціально-економічний та політичний розвиток Китаю після Першої світової війни. Політична роздробленість Китаю. Рішення Паризької конференції щодо Китаю та «рух 4 травня» 1919 р. Утворення КПК.

Діяльність Сунь Ятсена щодо реорганізації Гоміндану. Редакція «трьох народних принципів» 1924 р. Сунь Ятсен. Чан Кайші. Утворення єдиного фронту. Роль Комінтерну. Зовнішня політика Китаю в 1918 – 1924 рр. Радянсько-китайські відносини.

Революція 1925 – 1927 рр. Національно-революційної армії (НРА). Відносини КПК з Гомінданом у початковий період революції. Північний похід НРА (липень 1926 – березень 1927 рр.) Захоплення Нанкіна та Шанхаю. Переворот Чан Кайші та створення нового національного уряду. Переворот в Ухані та завершення революції, її підсумки. Історичне значення подій 1925 – 1927 рр.

Китай в роки «нанкінського десятиліття» (1928 – 1937 рр.). Встановлення влади Гоміндану на території Китаю. П'ять каральних походів Чан Кайші проти комуністів. Становлення гомінданівського режиму. Напад Японії на Північно-Східний Китай. Маньчжоу-го. Громадянська війна між прихильниками КПК і Гоміндану. Утворення Китайської Радянської республіки. Поразка радянського руху. Рішення VII конгресу Комінтерну. Переговори КПК і Гоміндану.

Японія у 1918 – 1945 рр. Наслідки Першої світової війни для Японії. Повоєнна Японія: економічна та політична ситуація. Рисові бунти. Соціально-політичний розвиток у 20-х рр. ХХ ст. Правління «партійних кабінетів». Закон про загальне виборче право. Зовнішня політика Японії у 1918 – 1927 рр. Інтереси Японії на Вашингтонській мирній конференції. «Меморандум Танаки».

Вплив на економіку Японії світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Агресія у Північно-Східному Китаї. Розстановка політичних сил на початку 1930-х рр. Посилення впливу військових кіл на політичне життя країни. «Молоде офіцерство». Основні етапи й особливості фашизації Японії. Нова економічна структура. Мілітаризація Японії. Військові путчі 1932 та 1936 рр. Нова політична структура.

Зовнішня політика Японії у 1930-х рр. Відмова від дотримання умов Вашингтонського договору. Підписання «антикомінтернівського пакту» з Німеччиною. Напад на Китай (1937 р.). Радянсько-японські відносини в 1938 – 1939 рр.

Японська експансія після початку війни в Європі. Напад на Перл Харбор і початок війни на Тихому океані. Встановлення контролю над французьким Індокитаєм. Окупація країн Південно-Східної Азії. Контрнаступ американських військ (1943 – 1944 рр.) у Тихому океані. Новий наступ Японії на китайському фронті (1944 р.). Визволення союзниками Філіппін, Бірми. Ядерне бомбардування Хіросіми та Нагасакі. Наступ радянських військ у Маньчжурії. Капітуляція Японії.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Особливості розвитку Німеччини в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Німецькі землі післявоєнного періоду. Окупаційний режим та його особливості у східній та західній зонах. Розділення країни: проголошення ФРН та НДР. Особливості суспільно-політичного розвитку НДР. Співробітництво з СРСР.

Особливості міжнародного статусу та зовнішньополітичної стратегії НДР. Проголошення ФРН. Суспільно-політична відбудова та німецьке «економічне диво». Зовнішньополітична стратегія ФРН і вступ ФРН до НАТО. Залучення до європейської економічної інтеграції. «Нова східна політика» В. Бранта. Курс на об'єднання Німеччини. Позиція ФРН. Процес об'єднання країни. Подолання розриву між колишніми західними та східними землями. Сучасний стан економіки країни та перспективи її розвитку. Економіка ФРН у рамках ЄС. Роль та місце ФРН у сучасному світі.

Особливості розвитку Великобританії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Наслідки Другої світової війни на країну. Особливості суспільно-політичного розвитку Великої Британії. Уряд лейбористів. Тринадцяте річчя правління консерваторів. Зовнішньополітичний курс. Власний інтеграційний проєкт ЄАВТ та приєднання до ЄЕС. Британська Співдружність націй: оновлені взаємини. Політика «тетчеризму» як неоконсервативна модель реформування. Стратегічне партнерство з США. Ольстерська проблема та механізм її вирішення. Місце Великобританії в глобалізованому світі та взаємини з ЄС. Brexit: причини, процедура, наслідки для країни та Європи.

Південної Європи Португалія, Іспанія, Греція – перехід від авторитаризму до демократії Характерні риси режиму Ф.Франко. Статус країни на міжнародній арені «Іспанське питання» в ООН. Міжнародна ізоляція. Початок процесу лібералізації. «Хартія іспанців». Особливості суспільно-політичного розвитку Іспанії у 1945-1975 рр. Еволюція франкістського режиму. Поновлення монархії. Залучення до політичного життя католицьких кіл. Опозиція режиму. Вплив держави на економіку. Корпоративізм. Автаркія. Зовнішньополітичний курс Іспанії за Ф.Франко. Іспанський варіант переходу до демократії. Федералізація країни. Вступ до НАТО і ЄС. Національне питання в Іспанії в ХХІ ст. Сучасна Іспанія в системі міжнародних відносин. Вплив Другої світової війни на Португалію. Особливості політичного режиму А.Салазара. Міжнародний статус країни. Участь у «плані Маршалла». Вступ до НАТО. Часткова лібералізація режиму А.Салазара. Активізація опозиційних сил. Квітнева революція 1974 р. Початок демократизації країни. Економічні ринкові реформа. Залучення іноземних інвестицій. Вступ до ЄЕС. Зовнішньополітична діяльність Португалії. Наслідки Другої світової війни на Грецію. Протистояння між лівими та правими силами. Громадянська війна. Суспільно-політичний розвиток країни у 40 – 70-х рр. ХХ ст. Особливості політичної системи Греції. Режим «чорних полковників» та його характеристики. Перехід до демократії. Зовнішньополітична діяльність Греції. Участь у європейській інтеграції. Вступ до ЄЕС. Греція у НАТО та ООН. Проблема Кіпру та шляхи її вирішення. Місце Греції у сучасному світі.

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Слов'янські країни напередодні та роки II Світової війни. Новий поділ Європи. Передумови і початок війни. Міжнародні відносини на початковому етапі. Антигітлерівська коаліція. Польське суспільство в роки війни. Варшавське повстання. Чеські землі і Словаччина під час війни. Повстання в Празі. Відновлення Чехословацької республіки. Окупація болгарських земель. Питання

Балканської федерації. Вересневий переворот 1944 р. Югославія: окупація і розчленування. Партизанські рухи. Напад Німеччини на Радянський Союз. Переломний етап. Наступальні операції. Капітуляція Німеччини. Повоєнне мирне врегулювання. Формування нових кордонів за наслідками Другої світової війни. Розширення сфери впливу СРСР.

Слов'янські країни в 1945 – 1989 рр. Становлення комуністичної диктатури в Польщі. Репресії. Стосунки держави і церкви. Економічний розвиток і соціальні зміни. Суспільна свідомість й культурне життя. Суспільно-політична кризи 1968 і 1970 р. Режим Е. Герека. Виникнення і діяльність політичної опозиції. Криза 1980-1981 рр. «Солідарність». Угода «круглого столу». Чехословацька Республіка. Соціально-економічні зміни. Суспільна свідомість та комуністична ідеологія. «Празька весна» 1968 р. Інтервенція країн Варшавського Договору у Чехословаччину. Хартія-77. Назрівання кризи тоталітарного режиму. Суспільні реформи 1944-1947 рр. в Болгарії. Болгаро-югославські суперечності. Становлення тоталітарного устрою. Формування режиму Т. Живкова. Спроби реформ 1970-80-х років. Кризові явища, міжетнічні стосунки та «відроджувальний процес». Початок формування опозиції. Утворення Федеративної Народної Республіки Югославія. Суспільно-політичні реформи. Формування режиму Й. Броз-Тіто. Запровадження та функціонування системи «самоврядного соціалізму». Зовнішня політика. Суспільно-політичні процеси 80-х років: економіка і політика. Міжнаціональні стосунки. Проблема Косово. Криза югославської федерації. Відбудова народного господарства в СРСР. Смерть Сталіна і лібералізація життя. Критика культу особи. Реформи. «Хрущовська відлига». Зовнішня політика. Реформи О. Косигіна. Зовнішня політика СРСР 1964 – 1980 рр. «Епоха застою». Процеси демократизації. «Перебудова»: причини, зміст, результати. Економічні і соціальні перетворення. Наростання національних рухів в республіках. Відносини з країнами соціалістичного табору. «Путч».

Сучасна історія слов'янських держав. Реформування устрою в Польщі. Економічна трансформація: «шокова терапія». Польща у міжнародній політиці. Вступ до НАТО. Шлях до ЄС. «Оксамитова» революція 1989 р. у Чехословаччині. «Мирне розлучення» Чехії і Словаччини. Чеська Республіка: територія і населення. Державно-політичний устрій. Словацька Республіка: територія і населення, кордони, державно-політичний устрій. Зміни в Болгарії: відставка Т. Живкова, трансформація БКП та домовленості «круглого столу». Початок економічних реформ. Розпад СФРЮ та поява нових держав. Проголошення незалежності Словенії. Військова інтервенція проти Словенії. Державно-політичний устрій. Ринкові реформи. Суспільство та його орієнтації. Взаємини з сусідами. Хорватська Республіка. Проблема кордонів і населення. Хорвато-сербський конфлікт і війна. Демократичні реформи. Стосунки з сусідами. Республіка Македонія: проголошення незалежності, проблема кордонів і міжнародного визнання. Міжнаціональні стосунки. Соціально-господарський розвиток. Відносини з сусідніми країнами та зовнішньополітичні пріоритети. Боснія і Герцеговина. Проголошення незалежності. Міжетнічні стосунки і конфлікти. Втручання міжнародного співтовариства. Дейтонські угоди. Федералізація Боснії і Герцеговини. Сербія і Чорногорія у 1991 – 2020 рр. Створення і розвиток Союзної Республіки Югославія. Ринкові реформи. Суспільні

орієнтації сербів і чорногорців. Етнічні чистки у Косово. Сербо-албанський конфлікт і втручання НАТО. Запровадження міжнародного контролю в Косово. Міжнародні позиції і зовнішня політика СРЮ. Розпад СРСР та поява незалежних держав. Спроба реанімування – СНГ. Президентство Б. Єльцина. Становлення нової Російської держави. Чеченське питання. Становлення ринкової економіки. Прихід до влади В. Путіна. Зовнішня політика Росії 1991-2020 рр. Здобуття незалежності Білорусі та прихід до влади О. Лукашенка. Соціально-економічний розвиток. Міжнародне становище Білорусі.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Країни Азії після Другої світової війни: особливості розвитку. Процес деколонізації після Другої світової війни, його роль у долі азійських народів. Різниця в рівнях розвитку і політичній ситуації. Завдання досягнення незалежності та соціального прогресу. Основні етапи деколонізації. Поява молодих незалежних держав. Проблема вибору моделі розвитку в постколоніальний період. Вплив процесів вестернізації та модернізації на країни регіону (тенденції прийняття та відчуження), роль духовних (релігійних і культурних) чинників у формуванні національних ідеологій країн Сходу.

«Холодна війна» і країни Азії: військове, політичне та ідеологічне протистояння. Конфлікти в зоні «третього світу»: їх причини та наслідки. Роль ООН у розв'язанні конфліктів на Сході. Бандунзька конференція 1955 р. «Рух неприєднання», його роль та еволюція. Економічний обмін розвинутих капіталістичних країн з країнами Азії.

Неоколоніалізм. Військово-політичне та економічне співробітництво країн Сходу з СРСР. Крах політики «партнерства». Зміни в соціально-економічному і політичному розвитку регіонів «третього світу» у 70 – 90-х рр. ХХ ст.

«Нові індустріальні країни» Азії: причини економічного прориву та перспективи розвитку. Регіональні організації країн Сходу, їх роль у світовій економіці та політиці. Процеси конфліктогенності у країнах Південно-Східної Азії після закінчення «холодної війни». Дискусія про результати і перспективи розвитку країн «третього світу». Відсталість економічного розвитку – глобальна проблема сучасності.

Місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС).

Країни Південно-Східної Азії (В'єтнам, Лаос, Камбоджа, Філіппіни) в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Серпнева революція 1945 р. і утворення Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ). Франко-в'єтнамські переговори і угоди. Агресія Франції проти ДРВ (1946 – 1954 рр.). Хо Ши Мін. Боротьба в'єтнамського народу проти колонізаторів. Розкол В'єтнаму і втручання США. Соціально-економічні перетворення в ДРВ у 50 – 60-х рр.

Боротьба з американською агресією в Північному В'єтнамі 1964 – 1975 рр.

В'єтнамсько-радянські відносини. Утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ) у 1976 р. Економічні реформи 80 – 90-х рр. ХХ ст. у В'єтнамі та їхні результати.

Сучасний В'єтнам і проблеми глобалізації.

Лаос. Боротьба лаоського народу проти французьких колонізаторів (1945 – 1975 рр.). Громадянська війна і втручання США. Проголошення Лаоської Народно-демократичної Республіки. Соціалістичні експерименти у внутрішній політиці ЛНДР до 90-х рр. ХХ ст. Перехід до ринкової економіки на межі ХХ – ХХІ ст.

Камбоджа. Деколонізація Камбоджі та перші кроки на шляху незалежності. Внутрішня і зовнішня політика в 60 – 70-х рр. ХХ ст. Переворот генерала Лон Нола і позиція США. Партизанська боротьба і режим «червоних кхмерів» (1975 – 1979 рр.). Пол Пот. Кампучійсько-в'єтнамський конфлікт. Роль ООН і країн Південно-Східної Азії у розв'язанні кампучійського вузла. Реставрація монархії у 1993 р. Король Нородом Сіанук та його політика (1993 – 2004 рр.).

Королівство Камбоджа на сучасному етапі. Нородом Сіамоні.

Деколонізація Африки

Специфіка формування колоній на африканському континенті в XV – ХХ ст. Французький, британський, бельгійський, португальський варіанти управління колоніями. Формування національної самосвідомості африканських народів. Виникнення руху за незалежність колоній. Вплив вчення М. Ганді і здобуття незалежності Індією на політичну та інтелектуальну еліту Африки. Фактори, які вплинули на розпад колоніальної системи в Африці. Роль колоніальної спадщини у розвитку африканських країн: позитивні і негативні риси.

Розпад колоніальної системи в Африці (1950 – 1960 рр.). Деколонізація Центральної та Південної Африки. Незалежність Гани та Гвінеї. 1960 – «рік Африки». Визвольний процес 60-х рр. ХХ ст.

Завершення деколонізації Африки в 1970 - 1980-х рр. Особливості антиколоніальної боротьби в португальських колоніях (Ангола, Мозамбік, Гвінея-Бісау).

Завершення розпаду колоніальної системи в Південній Африці: Зімбabwe (1980 р.), Намібія (1990 р.).

АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИКА ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Палеолітичні пам'ятки на теренах України. Загальна характеристика та періодизація палеоліту. Ранній палеоліт України. Середній палеоліт. Пізній палеоліт. Особливості обробки кременю в палеоліті. Природне середовище прильодовиков'я. Спосіб життя прильодовикових мисливців. Пам'ятки. Житла. Побут палеолітичної людини. Мистецтво та світогляд палеолітичної епохи на території України.

Мезоліт України. Формування сучасних природно-кліматичних умов. Рослинний і тваринний світ. Мезоліт – доба лісових мисливців з луком та стрілами. Загальна характеристика та періодизація мезоліту України. Особливості обробки кременю в мезоліті. Балтійсько-поліська та надчорноморська зони мезоліту України. Основні мезолітичні пам'ятки України. Мезолітичні могильники Надпоріжжя. Мистецтво мезоліту.

Види археологічних розвідок. Мета та завдання археологічної розвідки. Специфіка розвідок для пошуку пам'яток різних епох. Топографічна характеристика пам'ятки. Адміністративна адреса пам'ятки. Складання окомірних та інструментальних планів пам'яток під час розвідки. Польова документація під час розвідкових робіт

Дослідження давніх поселень та поховань. Загальні вимоги до розкопок поселень. Вивчення стратиграфії. Розкопки за шарами. Виявлення знахідок. Планіграфія розкопу. Кам'яні та цегляні будівлі. Датування споруд. Польова документація. Розкопки могильників. Форми поховальних ям. Прийоми розкриття поховальних ям. Розчистка кістяка. Трупоспалення. Розкопки курганів. Вивчення конструкції насипу. Впускні поховання. Кенотафи.

АРХЕОЛОГІЯ КАМ'ЯНОГО ВІКУ, ДОБИ БРОНЗИ ТА ЗАЛІЗА

Культура Кукутені-Трипілля. Енеоліт. Загальна характеристика епохи. Періодизація культури Кукутені-Трипілля. Ранній етап трипільської культури. Проблема походження трипільської культури. Генетичний зв'язок з культурами Балкан, Центральної Європи. Перші поселення на території України. Пам'ятки середнього етапу трипільської культури. Виникнення поселень-гігантів. Пам'ятки заключних етапів розвитку трипільської спільності. Поширення культури на території Середнього Подніпров'я. Поховання. Господарство, керамічне виробництво, кременеобробка та металургія трипільської культури. Поселення, житла, архітектура. Антропоморфна та зооморфна пластика.

Археологічні культури бронзового віку в Україні. Металургія доби бронзи. Металургійні провінції. Періодизація епохи бронзи. Культури бронзового віку на території України. Культури степової (ямна, катакомбна та зрубна) та Поліської (кулястих амфор, культури шнурової кераміки, східнотщинецька культура) частин України. Культури фінальної доби епохи бронзи. Світоглядні уявлення населення доби бронзи за археологічними даними (мистецтво, культові споруди, поховальні пам'ятки).

Матеріальна та духовна культура скіфів за даними археології. Знаряддя праці, предмети кінського спорядження, транспортні засоби, одяг, прикраси та предмети побуту. Озброєння та військова справа скіфів. Дистанційна зброя. Зброя ближнього бою Захисний обладунок Стратегія та тактика скіфського війська. Господарство та побут кочових скіфів. Ідеологічні уявлення скіфів. Скіфський звіриний стиль. Поховальні споруди та поховальні звичаї. «Царські» кургани: (Чортомлик, Солоха, Гайманова могила, Товста могила та ін.). Критерії визначення, поховальні конструкції та інвентар.

Антична культура міст Північного Причорномор'я.

Причини та характер грецької колонізації Північного Причорномор'я.

Періодизація процесу колонізації. Міста-поліси та хора. Містобудування. Районування міст (акрополь, агора, теменос тощо). Будівельні матеріали. Будівельна техніка. Оборонні, житлові, господарські та культові споруди. Храми та жертovníки. Некрополі. Ремесла. Чорна металургія, обробка кольорових металів, косторізне та деревообробне ремесла, склоробство. Виробництво кераміки. Керамічний комплекс. Торгівля та грошовий обіг. Монетний двір Херсонесу. Сільське господарство. Сільськогосподарська округа міст. Клери Херсонесу. Промисли. Озброєння. Побут та культура. Мистецтво населення міст-держав Північного Причорномор'я: живопис, скульптура, декоративно-вжиткове мистецтво.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Історичне джерелознавство – галузь знань про історичні джерела. Джерелознавство – спеціальна галузь наукових знань про історичні джерела. Становлення джерелознавства як спеціальної галузі наукових історичних знань. Предмет, завдання і функції джерелознавства. Предмет і завдання джерелознавства історії України. Основні джерелознавчі категорії: історичний факт, першоджерело, вторинне джерело та позаджерельне знання. Вірогідність, репрезентативність, автентичність та оригінальність. Історичне джерело та історичний факт. Інформація історичного джерела, її структура. Еволюція історичних джерел та фактори, що її визначають. Класифікація історичних джерел. Поняття класифікації джерел. Завдання класифікації. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел. Типо-видова класифікація історичних джерел. Поняття про типи, роди, види та різновиди історичних джерел. Особливості класифікації писемних джерел. Документальні і нарративні джерела. Види писемних джерел. Історіографічні джерела. Поняття про масові джерела. Унікальні історичні джерела. Джерельна база дослідження, її рівні та структура. Первісна, реальна, актуалізована і потенційна джерельна база.

Писемні джерела з середньовічної історії України. Акти світської влади (міждержавні та міжкнязівські угоди, жалувані, духовні, уставні грамоти і церковні устави, акти приватного характеру та нормативні акти). Особливості їх формулярів. Перші міжнародні договори Київської Русі (907, 911, 944 та 971 рр.) як актові джерела. Церковні устави. Жалуванні грамоти. Руська правда: її основні редакції та списки. Проблема складу редакцій, часу та місця їх появи. Роль Руської правди у подальшому розвитку корпусу законодавчих джерел. Устави та уставні грамоти. Писемні джерела іноземного походження про слов'ян та Русь. Особливості інформаційного потенціалу повідомлень давніх авторів. Візантійські джерела про ранню історію східних слов'ян. «Історія війни з готами» Прокопія Кесарійського, анонімний «Стратегікон». Твори Костянтина Багрянородного (Порфірородного). «Історія в десяти книгах» Лева Диякона. Західноєвропейські джерела з історії східних слов'ян. «Бертинські аннали». Книга хронік Тітмара Мерзебурзького. «Діяння архієпископів гамбурзької церкви» Адама Бременського. Арабські джерела з історії східних слов'ян. Праці Ібн-Хордадбега, Ібн-Фодлана, аль-Масуді, Ібн-Русте, аль-Джайхані та ін. Літописи, їх видові ознаки, соціальні функції. Поняття про літопис та літописний звід. Редакції та

списки літописів. Протографи. Автори літописних текстів: їхній світогляд, соціальний статус. Етапи роботи літописців над текстами. Протографи та прийоми роботи літописців з ними. Значення досліджень О. Шахматова, І. Данилевського для розробки сучасної методики вивчення літописів. Літописання Київської Русі. «Повість минулих літ»: джерельна база та протографи. Проблема Початкового зводу. Київський, Галицько-Волинський літописи. Особливості Давньоруської літератури. Літературні жанри. Повчання. Слова. Ходіння. Військові повісті. Агіографічні твори. Життя. Апокрифи. Патерики. «Повчання» Володимира Мономаха, «Слово о полку Ігоревім». «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. «Києво-Печерський патерик». «Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена». «Житіє Феодосія, ігумена Печерського».

Писемні джерела з історії України литовсько-польської доби та доби Гетьманщини. Причини кількісного зростання корпусу актових джерел. Різновиди актових джерел XIV – першої половини XVII ст. Основні тенденції в еволюції формуляру актів. Привілеї та їх особливості. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.), Литовська та Руська (Волинська) метрики: склад, історія вивчення та публікації. Матеріали сеймів та місцевих сеймиків. Акти Магдебурзького права. Жалувані, купчі та мінові грамоти, устави (Устава на волюки 1557 р.), інвентарі та люстрації. Книги гродських, магістратських та земських судів. Основні види актів російських державних установ другої половини XVII–XVIII ст., що стосуються України. Основні тенденції в еволюції формуляру актів. Законодавчі акти гетьманського управління. Універсали, документація Генеральної, полкових та сотенних канцелярій, архів Коша Запорізької Січі, актові книги. Описово-статистичні джерела як вид історичних джерел. Реєстри, компути, ревізії. Переписні книги 1666 р. Генеральне слідство про маєтності 1729–1730 рр. Рум'янцевський (Генеральний) опис 1765–1769 рр. Топографічні описи українських земель. «Черниговского наместничества топографическое описание» О. Шафонського. Топографічні описи Київського, Новгород-Сіверського та Харківського намісництва. Пам'ятки правничої думки як історичні джерела. «Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького» Пилипа Орлика. «Права по которым судится малороссийский народ» (1743), «Суд і розправа в правах малоросійських» Ф. Чуйкевича (1750), «Екстракт малоросійських прав» О. Безбородька (1767). Західноруські (білорусько-литовські) літописи. Супрасльський літопис першої половини XVI ст., Баркулабівський літопис (1545–1633 рр.), літопис Биховця середини XVI ст. «Літописець великих князів литовських», «Літопис Великого князівства литовського». Українські літописи XV – першої половини XVII ст. Густинський літопис кінця XVI ст. Львівський літопис. Острозький літописець. Літопис Густинського монастиря. Історичні праці та мемуарна література. А. Контаріні «Подорож до Персії», «Записки про Московію» З. Герберштейна. «Хроніка польська, литовська, жмудська й усієї Русі» М. Стрийковського, «Опис Сарматії Європейської» О. Гваньїні. «Трактат про дві Сарматії» М. Меховського. «Хроніка Польщі» М. та Й. Бельських. «Війна скіфо-козацька» І. Пасторія. Щоденник Е. Лясоти. «Про вдачу татар, литовців і москвитян» М. Литвина. Опис України» Г. де Боплана. Праці літописного характеру другої половини XVII–XVIII ст. Український «Хронограф». «Синописис». «Кройніка» В. Софоновича. Місцеві та

монастирські українські літописи. Козацьке літописання. Літописи Самовидця, С. Величка, Г. Грабянки. Місцеві та монастирські літописи. Праці літописного характеру «Кройніка» Феодосія Софоновича. «Синописис», «Хронограф» 1681 р. Літописні компіляції другої половини XVIII ст. «Краткое описание о козацком малороссийском народе и о военных его делах» (1765) Петра Симоновського, «Краткая летопись Малой России с 1506 по 1770 год с изъяснением образа тамошнего правления» (1777) Василя Рубана, «Летописное повествование о Малой России и ее народе и казаках вообще» О. Рігельмана (1785–1786). Джерелознавчі особливості творів іноземців, що писали про Гетьманщину. «Щоденник» П. Алепського. «Щоденник» П. Гордона. «Історія війни козаків проти Польщі» П. Шевал'є. «Пам'ятки про події в Польщі» А. Радзівіла. «Повідомлення про походження і звичаї козаків» А. Віміна. «Книга подорожей» Е. Челебі. Щоденник Якова Марковича, «Діаріуш» та «Щоденник» Миколи Ханенка, «Щоденник» П. Апостола.

Джерела з історії України XIX – початку XX ст. Законодавчі акти XIX – початку XX ст. щодо України, їх основні різновиди та публікації. Зміни в оформленні та походженні документів державних установ. Еволюція формулярів окремих різновидів діловодної документації. Вплив технічних засобів фіксації інформації на зміст та форму документів. «Повне зібрання законів Російської імперії» та «Звід законів Російської імперії»: призначення, структура, склад, ступінь повноти. Маніфести, укази, регламенти, постанови, інструкції, положення, накази як різновиди документальних джерел XIX – початку XX ст. «Валуєвський циркуляр» 1863 р., «Емський указ» 1876 р. Діловодні документи Російської імперії XIX – початку XX ст. Документи державних установ. Протоколи та журнали засідань. Супровідні матеріали до протоколів. Діловодна документація державних підприємств та організацій. Діловодство поміщицьких маєтків та капіталістичних підприємств. Судово-слідчі матеріали. Судові справи – комплекси документів процесу розшуку та суду. Практика складання судово-слідчих матеріалів, їхні формуляри. Інформативні цінність судово-слідчої документації. Документи громадських, політичних об'єднань і рухів. Програмні та статутні документи партій і організацій, творів лідерів політичних та громадських об'єднань. «Руська Правда» П. Пестеля. «Книга буття українського народу» як джерело з історії діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні документи народницьких організацій. «Самостійна Україна» М. Міхновського. Програми і статuti політичних партій. Протоколи з'їздів та конференцій. Твори лідерів та ідеологів партій. Загальна характеристика статистичних джерел. Основні види статистичних джерел першої половини XIX ст. Військово-топографічні описи, господарчі статистичні описи, матеріали ревізій. Державна статистика. Діяльність центрального статистичного комітету Російської імперії у другій половині XIX ст. Відомча статистика: аграрна, промислова, статистичні праці, статистика транспорту і торгівлі. Земська статистика. Періодична преса. Принципи систематизації періодичних видань. Жанрові особливості матеріалів періодичної преси. Особливості відображення дійсності у періодичній пресі. Специфіка галузевих видань. Роль цензури у розвитку газетної та журнальної справи. Методика роботи з періодичними виданнями. Журнали «Основа», «Київська старовина», «Україна», «Чтения в

историческом обществе Нестора-летописца», «Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка» у Львові. Джерела особового походження. Особливості відображення дійсності у его-текстах. Основні жанри мемуарних творів. Щоденники та спогади. Автобіографії. Curriculum vitae та життєписи. Епістолярна культура.

Джерела з історії України ХХ – початку ХХІ ст. Індустріальні перетворення та науково-технічна революція як фактори еволюції джерел. Особливості умов виникнення, змісту, функціонального призначення джерел. Джерела до історії української революції 1917–1920 рр. Законодавча діяльність українських урядів. Універсали Центральної Ради. Законодавчі акти доби гетьманату П. Скоропадського. найважливіші законодавчі акти доби Директорії. Мемуаристика доби визвольних змагань. Законодавчі акти радянської доби. Конституції 1918, 1924, 1936, 1977, 1996 рр. Систематизація законів та створення кодексів. Декрети, конституції, постанови, положення, резолюції, закони, постанови, укази. Договори, конвенції, протоколи, угоди. Матеріали з'їздів Рад, Верховної Ради УРСР та України. Діловодна документація. Діловодна «паперова» робота як галузь державного управління. Організаційна, розпорядча, планова, облікова, контрольна та звітна документація. Стандартизація документів. Уніфікація формуляра діловодних документів. Документи планування народного господарства як джерела з історії України. П'ятирічні (семирічні) плани, перспективні плани, поточне планування та звітність. Статистичні джерела радянської доби. Промислова статистика. Статистика сільського господарства. Переписи населення 1920, 1923, 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 рр. Своєрідність приватноправової документації ХХ ст. Обмеження створення приватноправових актів за радянських часів і створення нових зразків актової документації (договори про соціалістичне змагання, резолюції мітингів, зборів тощо) як відображення колективної складової у суспільно-політичній та суспільно-економічній сфері діяльності людей.

Документальні матеріали представницьких органів державної влади. Матеріали політичних партій і громадських організацій в Україні. Програмні документи українських політичних партій та об'єднань. Матеріали РСДРП-РКП(б)-ВКП(б)-КПРС. Джерела особового походження. Особливості формування цього комплексу у ХХ ст. Джерела особового походження за радянської доби. Особливості побутування епістолярію. Перлюстрація. Специфіка мемуарної прози радянської доби. Класифікація мемуарних текстів. Феномен колективних спогадів. Автобіографії. Щоденники. Періодична преса. Еволюція різноманітних типів періодичних видань. Преса, влада, ідеологія, політика. Основні види джерел з історії України доби незалежності. Конституція України 1996 р. Законодавчі акти. Діловодна документація підприємств та організацій. Документальні свідчення діяльності політичних та громадських організацій та об'єднань. Статистика. Публіцистика, періодика та мемуари. Формування та збереження первісної джерельної бази. Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело. Публікація історичних джерел в Інтернеті. Джерелознавчі проекти в мережі Інтернет. Інформаційні сайти, соціальні мережі, блоги як історичні джерела.

Вступ до курсу української історіографії. Об'єкт, предмет і завдання курсу. Місце і функції української історіографії в системі історичної науки. Категоріальний / понятійний апарат української історіографії. Основні етапи розвитку української історіографії як наукової дисципліни.

Історичні знання в стародавній Україні-Русі. Фольклор як попередник історіописання. Південно-руські літописи як пам'ятки історіографії. Історичні знання у пам'ятках давньоруської літератури.

Розвиток історичних знань на українських землях у XV– першій половині XVII ст. Західно-руські / білорусько-литовські та українські літописи XV– першої половини XVII ст. Історичне письменство XVI – першої половини XVII ст. Історичні знання у мемуарах, щоденниках і пам'ятках літератури XVI – першої половини XVII ст.

Розвиток історичних знань та історичної думки на українських землях у другій половині XVII –XVIII ст. Пізнє українське літописання. Народження українського історичного наративу. Антикварний напрям в українській історіографії. Історія у пам'ятках українського письменства. Українська історіографія XIX– початку XXI ст.

Історична наука в Україні у першій половині XIX ст. «Історія русів» та її місце в українській історіографії. Український історичний наратив першої половини XIX ст. М. Максимович і початок науково-критичного вивчення історії України. Формування інфраструктури історичної науки в Україні та регіональних наукових осередків.

Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. Основні напрями історичної науки в Україні. Розвиток інфраструктури історичної науки в Україні. Зміцнення джерельної бази історичної науки в Україні.

Розвиток української історичної науки у XX ст. Історична наука в Українській РСР. Розвиток історичних студій на Західній Україні в міжвоєнний період. Українська еміграційна історіографія.

Історична наука в незалежній Україні. Модернізація інфраструктури історичної науки. Методологічні пошуки та дискусії. Основні напрями історичних досліджень. Історична наука в українській діаспорі. Міжнародне співробітництво.

УКРАЇНСЬКЕ АРХІВОЗНАВСТВО

Вступ до курсу «Українське архівознавство». Об'єкт, предмет і завдання курсу. Понятійний апарат. Методологічні засади. Міжпредметні зв'язки. Джерельна база українського архівознавства. Основні етапи розвитку українського архівознавства. Зародження українського архівознавства у другій половині XIX ст. Становлення українського архівознавства як наукової дисципліни у першій третині XX ст. Занепад і стагнація архівознавства в Україні наприкінці 30 – у першій половині 50-х рр. XX ст. Відродження українського архівознавства у другій половині 50 – 80-х рр. XX ст. Модернізація українського архівознавства за доби незалежності. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.

Першовитоки архівної справи в Україні. Архіви стародавньої Русі-України. Розвиток архівної справи на українських землях за литовсько-польської доби. Литовська і Волинська (Руська) метрики та їх історична доля. Архівна справа в Українській козацькій державі. Батуринський архів гетьмана І. Мазепи. Інституціонування архівної справи за гетьмана К. Розумовського. Поневіряння «Генеральної малоросійської архіви» на зламі XVIII – XIX ст.

Архівна справа в Україні у XIX – на початку XX ст. Мережа архівних установ у XIX – на початку XX ст. Тимчасова комісія для розгляду давніх актів при Київському, Волинському та Подільському генерал – губернаторі. Центральний архів давніх актів при Київському університеті св. Володимира. Історичний архів при Харківському університеті. Львівський історичний архів. Губернські вчені архівні комісії та їх внесок у розвиток архівної справи. Архівна справа за доби визвольних змагань. Розробка проекту архівної реформи. Створення державної архівної служби.

Розвиток архівної справи в Україні у XX ст. Архівне будівництво за радянського часу. Втілення в життя архівної реформи. Одержавлення, централізація та ідеологізація архівної справи. Створення системи державних архівних установ та органів їх управління. Політичні репресії проти архівістів. Архіви України під час Другої світової війни. Часткова евакуація архівів. Загибель та вивезення архівних зібрань з України до нацистської Німеччини. Архіви української еміграції та їхня доля. Відновлення діяльності архівних установ у післявоєнний період. Зміцнення матеріально – технічної бази. Участь у роботі Міжнародної ради архівів.

Архівна справа у незалежній Україні. Реорганізація органів управління архівною справою. Прийняття Закону «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993). Створення Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (1994). Передача до державних архівів документів архівного фонду Компартії України. Розсекречення архівів радянських спецслужб. Запровадження новітніх архівних технологій. Активізація міжнародного співробітництва.

Архівна система України та мережа архівних установ. Національний архів фонд України та його складові. Форми власності на документи Національного архівного фонду України та проблема збереження історико-документальної спадщини. Мережа архівних установ. Архівні підрозділи установ, підприємств та організацій. Міські, районні і трудові архіви та їх особливості. Державні обласні архіви. Центральні державні та галузеві архіви України. Архівні зібрання установ Національної Академії наук України, музеїв, заповідників і бібліотек. Приватні архіви. Зарубіжна архівна Україніка.

Організація роботи архівних установ України. Виробничі підрозділи архівів. Архівосховище, читальний зал, стіл довідок, реставраційно-палітурна майстерня, центр копіювання та оцифрування документів та їхні функції. Класифікація та експертиза цінності архівних документів. Архівне описування та науково-довідковий апарат. Забезпечення збереженості документів.

Науково-дослідна та науково-методична робота архівних установ. Основні складові науково-дослідної та науково-методичної роботи архівних

установ. Наукові кабінети архівознавства. Наукові конференції. Публікації архівних документів. Напрями та форми використання архівних документів. Архівна евристика. Наукова технологія пошуку документів. Бар'єр неінформованості дослідника та можливості його подолання.

Українська археографія. Основні етапи розвитку української археографії. Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України і його роль у зміцненні джерельної бази історичної науки.

Польова археографія. Пошук і вивчення документальних пам'яток у середовищі їхнього побутування та зберігання. Камеральна археографія. Науковий опис документальних пам'яток. Підготовка каталогів та оглядів історичних документів. Едиційна археографія. Типи і різновиди археографічних публікацій. Методика передачі тексту й археографічне оформлення документів.

МУЗЕЄЗНАВСТВО

Музеєзнавство як наука. Сутність і значення музеїв. Поняття та визначення музеїв. Історія терміну «музей». Суспільні функції та особливості музеїв, їхні головні завдання. Сутність, основні напрямки та форми музейної справи. Музеєзнавство як наука, його об'єкт, предмет, місце в системі наук, специфіка і завдання. Сучасна структура та основні тенденції розвитку музеєзнавства.

Класифікація музеїв. Основні напрямки сучасної наукової класифікації музеїв. Типи, профілі, юридична приналежність музеїв. Музеї історичного профілю. Краєзнавчі музеї. Художні, літературні, музичні музеї. Меморіальні музеї. Музеї природничо-історичного, науково-технічного та екологічного профілів. Музеї-ансамблі та заповідники. Віртуальні музеї. Шкільні музеї та музеї на громадських засадах.

Основні напрямки діяльності музеїв. Поняття, склад і структура музейних фондів. Первинний облік, інвентаризація та каталогізація музейних пам'яток. Проведення консерваційних та реставраційних робіт в музеях. Збереження музейних фондів. Наукова робота з музейними фондами. Експозиція та її роль у музейній роботі. Сучасні види експозицій та їхня організація. Наукова підготовка експозицій. Вибір і виготовлення експонатів. Підготовка пояснювальних матеріалів. Остаточний монтаж і відкриття експозицій. Сутність, завдання і форми культурно-освітньої роботи музеїв. Особливості і форми роботи з музейною аудиторією. Види і особливості освітньо-виховної роботи музеїв. Сутність та особливості проведення музейних екскурсій. Додаткові форми освітньо-виховної роботи музеїв.

Сучасні тенденції розвитку музейної справи. Основні показники та тенденції відвідуваності музеїв держави. Маркетинг та менеджмент у музейній сфері. Інформаційна діяльність музейних установ. Комп'ютерні технології у музейній справі. Музейні сайти: структура та особливості. Перспективи інтеграції українських музеїв у міжнародні музейні організації. Пріоритетні напрями та завдання розбудови національної музейної мережі.

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет та завдання спеціальних історичних дисциплін. Критерії визначення спеціальних історичних дисциплін, предмет та завдання Система спеціальних історичних дисциплін. Можливості практичного застосування матеріалів спеціальних історичних дисциплін в науково-дослідній та освітній роботі.

Юліанський та Григоріанський календарі (запровадження, структура та використання на території України). Юліанського календаря: історія розробки, тип та структура. Історія запровадження і використання на території України. Причини Григоріанської реформи. Юліанського календаря: історія розробки, тип та структура. Історія запровадження і використання на території України. Перспективи подальшого розвитку календарної системи.

Головні етапи розвитку писемності. Писемність як історичне явище. Піктографія. Ідеографія. Ієрогліфічна писемність. Звуко-буквене письмо. Походження східнослов'янської писемності та слов'янські абетки (кирилиця, глаголиця).

Сучасна державна символіка України. Концепція державної символіки. Історичні витoki державних символів України. Конституція України про державні символи. Тризуб як державний символ України. Малий та великий герб України. Державний прапор України.

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Розвиток історичного краєзнавства на Україні та на Чернігівщині. Народне краєзнавство додержавних часів. Народні краєзнавці. Розвиток історичного краєзнавства за часів Київської Русі. Життєва необхідність вивчення краю. Історія краю в билинах, легендах, літописах, агіографічній та паломницькій літературі. Поширення знань про край в XVI–XVIII ст. Зміцнення ідеї причетності до українського народу жителів різних регіонів України за часів Визвольної війни. Створення української державності. Державні, монастирські та місцеві літописи. Густинський літопис. Козацькі літописи. Літопис Самовидця. Первістки краєзнавчих студій на Чернігівщині. Лазар Баранович, Дмитро Туптало, І. Галятовський. Краєзнавче значення статистично-топографічних описів. Перша краєзнавча праця з історії Чернігівщини О. Шафонського «Черниговского наместничества топографическое описание». Розвиток краєзнавства в XIX ст. Створення та діяльність історико-архівних установ та наукових товариств. Архівні губернські комісії. Періодична преса та історичне краєзнавство. Краєзнавча діяльність на Чернігівщині П. Куліша, О. Рігельмана, М. Білозерського, О. Шишацького-Ілліча, О. Лазаревського, Філарета Гумілевського, В. Антоновича, В. Модзалевського, О. Русова. Утворення музеїв на Україні та Чернігівщині. Краєзнавство України в період Української революції (1917–1921 рр.). Піднесення краєзнавчого руху, як прояв зростання суспільно-політичної активності людей. Всеукраїнський археологічний комітет (1921–1933 рр.). Перша Всеукраїнська конференція краєзнавчих товариств. Створення центрального бюро краєзнавства. Діяльність Українського комітету краєзнавства в добу українізації. Краєзнавчий рух на Чернігівщині. Чернігівський інститут

краєзнавства. В. Дубровський, В. Шугаєвський, Б. Пилипенко, Ю. Виноградський та інші. Згортання краєзнавчої роботи з середини 30-х років. Шельмування краєзнавців як націоналістів і сепаратистів. Справа СВУ. Розгром товариств і об'єднань. Поновлення краєзнавчої роботи в період і після німецько-радянської війни. Негативні тенденції у пам'ятко-охоронній роботі в другій половині 40-х першій половині 60-х рр. ХХ ст. Негативні тенденції в українському музеєзнавстві (кінець 50-х – початок 60-х рр. ХХ ст.). Розвиток краєзнавства в 60–70-ті рр. Створення Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури та його місцевих відділень. Включення краєзнавчих матеріалів до шкільних та вузівських програм. Піднесення краєзнавства, пов'язане із збиранням матеріалів та написанням нарисів «Історія міст та сіл Української РСР». Історичне краєзнавство в умовах перебудови. Посилення інтересу до минулого. Розкриття архівів. Стирання білих плям в історії краю. Розширення краєзнавчих видань. Створення «Зводу пам'яток історії та культури». Видання історико-краєзнавчих праць. Проблема застосування пам'ятко-охоронного законодавства в Україні. Проблема повернення національної спадщини. Закон України про культурну спадщину.

Джерела історичного краєзнавства. Писемні пам'ятки як джерело історії краю. Рукописи і книги. Писемна спадщина минулого, її значення у вивченні історії краю. Пошук стародавніх рукописів, прийоми їх застосування. Початок книгодрукування на Україні. Стародрук як пам'ятка історії та історичне джерело. Діяльність Новгород-Сіверської та Чернігівської друкарень. «Руно орошенное», «Скарбница потребная». Історико-краєзнавча бібліографія. Періодична преса. Зародження преси в краї. Преса в Австро-Угорщині та Росії. Офіційні видання. «Губернские ведомости» та інші місцеві видання. Преса Чернігівщини, як джерело до вивчення минулого. Особливості періодичної преси за радянського часу. Центральні та місцеві газети і журнали. Сховища газет і журналів. Довідково-бібліографічні видання. Історико-краєзнавчі часописи. Матеріали архівів. Архівна справа. Архівні установи до революції. Декрет про реорганізацію архівної справи 1 червня 1918 р. Створення єдиного державного фонду. Центральні й місцеві архівні установи. Поточні архіви підприємств, установ, організацій. Відомості про історію краю в Центральних, обласних, районних, міських і поточних архівах. Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи». Документальні матеріали та їх використання при вивченні історії краю (метричні книги, описи єпархій, матеріали в фондах Синоду і т.д.). Речові пам'ятки та їх значення для вивчення стародавньої історії краю. Археологічна карта краю. Основна література з археології краю. Державна охорона археологічних пам'яток. Археологічна розвідка, її методи і прийоми. Збирання та описування археологічного матеріалу. Створення археологічних музеїв, їх використання для поширення історичних знань серед населення. Пам'ятки архітектури. Житло, забудова сіл, міст. Зміна забудови за радянської влади. Культові споруди. Етнографічні пам'ятки. Література з етнографії краю. Село як об'єкт етнографічних досліджень. Фіксація змін у побуті населення, їх збирання та описування. Усні джерела історичного краєзнавства. Топонімічні пам'ятки. Вивчення походження назв поселень, річок, околиць. Встановлення місць визначних подій, пов'язаних з історією українського козацтва, життям і

творчістю видатних діячів науки, техніки, культури, мистецтва. Основні принципи і методи топоніміки. Негативні наслідки масових перейменувань назв у 20–60-ті рр. ХХ ст. Довідкові посібники. Ономастика. Відображення в прізвищах рис характеру, виробничої діяльності людей. Регіональні особливості прізвищ. Пам'ятки усної народної творчості. Методика проведення бесід; запис фольклорних матеріалів. Застосування технічних засобів. Створення рукописних і друкованих збірок пісень, прислів'їв, приказок, повір'їв, прикмет.

Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень. Історія поселень, міграцій. Населений пункт як об'єкт історико-краєзнавчих досліджень. Фахове вивчення історії населених пунктів. Міграційні процеси та їх вплив на розвиток міст і сіл України. Містознавство. Напрями дослідження міст. Проблема типологізації міст. Демографія в історико-краєзнавчих дослідженнях. Система демографічних знань. Джерела для демографічних досліджень. Соціальна історія краю. Соціальна мобільність. Мікроісторія. Історія буднів. Звичаї, соціонормативна культура. Ментальність як етнопсихологічний феномен. Особливості української ментальності. Церква, як освітньо-культурний осередок краю. Пам'яткознавство. Принципи та критерії визначення пам'яток. Екологічне краєзнавство. Екологічні явища конкретної місцевості. Складові структури екологічного краєзнавства. Генеалогічні дослідження в історичному краєзнавстві. Просопографія. Персоніфікація минулого. Реконструкція просопографічного образу конкретної особи. Створення колективної біографії кількох осіб, об'єднаних спільними чинниками. Опис способу життя і занять представників певних соціальних станів. Вивчення соціокультурного середовища краю. Джерела просопографічного дослідження.

Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури. Краєзнавство і освіта. Форми краєзнавчої роботи в закладах освіти. Масова та індивідуальна краєзнавча робота. Національний архівний фонд України. Архівні документи як джерело краєзнавчих досліджень. Науково-дослідницька робота архівів. Путівники та огляди. Напрями та форми краєзнавчої роботи бібліотек. Особливості формування довідково-бібліографічного апарату краєзнавчої літератури. Краєзнавчі музеї у системі українського музейництва. Типологія класифікації українських музеїв. Музейний потенціал у розвитку краєзнавства.

ЕТНОГРАФІЯ

Етнографія: загальна характеристика, джерела та історія етнографічної думки. Предмет, об'єкт та завдання етнографії. Складові етнографічної науки. Співвідношення понять: народознавство/етнографія/етнологія. Основні категорії та поняття етнографії. Концепції етносу в науці. Джерела з етнографії України (письмові джерела; записки мандрівників; військово-топографічні описи; статистичні матеріали; фольклор; народне образотворче мистецтво; музейні зібрання). Польові етнографічні дослідження. Формування української етнографії як науки.

Матеріальна культура українського народу. Господарські традиції українців: історія та історико-етнографічне різноманіття. Садиба та житло України: проблеми еволюції та типології. Традиції української народної

архітектури. Транспортні шляхи. Найдавніші засоби пересування. Види традиційного сезонного транспорту Традиційний комплекс харчування українців: характеристика його складу і чинників, які впливали на його формування. Народний одяг та його знакові функції.

Духовна та соціонормативна культура українців. Український народний світогляд. Сімейна обрядовість українців (родини, весілля та поховання). Календарний цикл обрядовості. Сім'я та сімейні стосунки. Суспільно-територіальні громади України. Колективна взаємодопомога. Громадське дозвілля. Парубочі й дівочі громади. Громадський етикет. Звичаєве право та його складові. Основи народних знань українців, їх зв'язок з господарською діяльністю та спостереженнями за природою та довкіллям.

Українська етнічність у часі та просторі: етнічний склад населення та міжетнічні зв'язки. Проблеми історико-етнографічного районування України. Умови створення історико-етнографічних регіонів. Основні етапи регіоналізації України. Етнографічні групи українського народу. Етнічний склад населення України. Етнічні процеси та міжетнічні зв'язки в Україні. Міжетнічні конфлікти та шляхи їх запобігання.

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

Соціологія як суспільна і гуманітарна наука. Соціологія як наука. Суспільство як соціальна система. Соціологія особистості. Соціологія сім'ї. Методологія соціологічних досліджень.

Політологія як наука. Політика і наука про політику. Плюралізм політичних концепцій ХІХ – ХХ ст. Демократія у політичному житті сучасного суспільства. Держава у політичній системі суспільства. Політичні партії та громадсько-політичні об'єднання і рухи.

Список рекомендованої літератури:

1. Археологія Української ССР. Київ, 1985. Т. 1.
2. Археологія Української ССР. Київ, 1986. Т. 2.
3. Археологія України /За ред. Л. Л. Залізняка. Київ, 2005.
4. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсоведство і музеєзнавство: навч. посібн. К.: Альтерпрес, 2007.
5. Балог Г. Історія і культура ісламу: [Курс лекцій]. Київ, 2012.
6. Балух В. Історія античної культури. Чернівці, 2016.
7. Балух В. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Чернівці, 2016. Т. 2. Стародавній Рим.
8. Балух В. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Чернівці, 2016. Т. 1. Стародавня Греція.
9. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. Т.1. Чернівці, 2010.
10. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. Т.2. Чернівці, 2011.
11. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1985). Київ, 1999.
12. Баран З. А., Качараба С. П., Сіромський Р. Б., Чума Б. П. Історія країн

- Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навч. посіб. Київ, 2015.
13. Баран З. Країни Центральної та Східної Європи в міжвоєнний період (навчально-методичний посібник). / З. Баран, Т. Полещук. Львів, 1999.
 14. Белов Е. Краткая история Синхайской революции. 1911-1913. Москва, 2001.
 15. Белікова М., Зайцева В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя: ЛПКС, 2015.
 16. Бовгиря А. М. Козацьке історіописання в рукописній традиції XVIII ст. Київ, 2010.
 17. Бойко О. Україна у 1985 – 1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку. Київ, 2002.
 18. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2014.
 19. Брейд У., Трамп Д. Археологический словарь. Москва, 1990.
 20. Брендон Пирс. Упадок и разрушение Британской империи 1781-1997. Москва, 2010.
 21. Брехуненко В. та ін. «Братня навала»: Війни Росії проти України XII – XXI ст. Київ, 2016.
 22. Вайдахер Фрідріх. Загальна музеологія / За ред. Зеновія Мазурика; Пер. з нім. Х. Назаркевич, О. Лянг, В. Лозинського. К.: Літопис, 2005.
 23. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
 24. Василевский В. Лекции по истории Средних веков. Санкт-Петербург, 2008.
 25. Васильев Л. История Востока: В 2-х т. Москва, 2001.
 26. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. К., 2003.
 27. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник. Київ, 2005.
 28. Власюк Г. М., Зосимович О. Ю., Хададова М. В. Музеєзнавство та архівна справа: Навч.-метод. посіб. Житомир: ЖДПУ імені Івана Франка, 2006.
 29. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред. Л. Войтовича. Львів, 2010.
 30. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003.
 31. Всемирная история: Бронзовый век. Минск, 2002. Т. 2. Древнейшие цивилизации Востока.
 32. Всемирная история: Век железа. Минск, 2002. Т. 3. Древнейшие цивилизации Востока.
 33. Всемирная история: Каменный век. Минск, 2002. Т. 1. Древнейшие цивилизации Востока.
 34. Газін В. Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр.: підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2003.
 35. Головченко В., Рубель В. Нова історія Азії та Африки. Колоніальний Схід (кінець XIX ст. – друга третина XX ст.). Київ, 2010.
 36. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Львів:, 2005. Ч.І.

37. Голубко В., Середяк А., Генега Р. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій. Львів , 2011.
38. Гончар Б., Городня Н. Нова історія країн Європи та США. 1870-1918 роки: підручник. Київ, 2008.
39. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ, 2000.
40. Гудзь-Марков А. История славян. Москва, 1997.
41. Дейвіс Н. Європа: Історія / пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Київ, 2020.
42. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ, 1996.
43. Дэниел К. Англия. История страны. Москва-Санкт-Петербург, 2007.
44. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів. Київ, 1995.
45. Етнографія України: навч. посібн. / за ред. проф. С.А. Макарчука. Львів: Світ, 2004.
46. Єславич Б. Історія Балкан XX століття. Київ, 2004.
47. Залізняк Л. Стародавня історія України. Київ, 2012.
48. Иванян Э. История США. Москва, 2004.
49. История Древнего Рима / под ред. А. Бокщанина и В. Кузицина. Москва, 2000.
50. История Древней Греции / под ред. В. Кузицина. Москва, 2003.
51. История Китая / под ред. А. Меликсетова. Москва, 2002.
52. Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945).: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ, 2003.
53. Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002).: навч. посіб. Вінниця, 2003.
54. Івченко О., Калитко С., Кравчук О., Поп І. Нариси історії Чехії. Вінниця. 2017.
55. Історичне джерелознавство / Ред. Я.С. Калакури. Київ, 2017.
56. Історія південних і західних слов'ян / за ред. В.Ярового. Київ, 2001.
57. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV–XX століть: навч. посіб. / Ю. Горбань, Б. Білик, Л. Дячук та ін. Київ, 2003.
58. Історія України: навчальний посібник / під ред. В. А. Смолія. Київ, 2002.
59. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001.
60. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ, 2004.
61. Касьянов Г. Україна 1991–2007: Нариси новітньої історії. Київ, 2008.
62. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX ст.). Київ, 2000.
63. Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ, 2013.
64. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. Київ: Альтернативи, 1998. 335 с.
65. Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: курс лекцій. Чернівці, 1999.
66. Кріль М. Історія Словаччини. Львів, 2006.
67. Лещенко Н. Япония в эпоху Токугава. Москва, 2010.
68. Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008.
69. Машкин Н. История Древнего Рима. Москва, 2006.
70. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки. XVI – 60-ті роки XIX століття підруч. / за ред. Б.Гончара. Київ, 2013.
71. Новая история стран Европы и Америки / под ред. И. Кривогуза. Москва,

- 2005.
72. Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х – 1918. Учебник / под ред. И. Григорьевой. Москва, 2001.
 73. Новая история стран Европы и Америки. Учебник для вузов / под ред.
 74. Новая история. Второй период / под ред. Е. Юровского. Москва, 1998.
 75. Новітня історія України ХХ ст. Київ, 2001.
 76. Павленко С. Іван Мазепа. Київ, 2003.
 77. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). Львів, 2012.
 78. Патриляк І. К. “Перемога або смерть”: український визвольний рух у 1939–1960-х рр. / Центр досліджень визвольного руху. Львів, 2012.
 79. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України. Неупереджений погляд: Факти, міфи, коментарі. Харків, 2007.
 80. Політична історія ХХ ст.: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В. Салабай, Я. Титаренко, Л. Панчук та ін. Київ, 2002.
 81. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Київ, 2003. Т. 5, 6. Поп Ю. Нова історія країн Азії і Африки (ХVI – поч. ХХ ст.). Київ, 2012.
 82. Родригес А. История стран Азии и Африки в Новейшее время: учебн. Для вузов. Москва, 2009.
 83. Рубель В. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (ХVIII – друга половина ХІХ ст.). Київ, 2007.
 84. Русначенко А. Розумом і серцем: Українська суспільно-політична думка 1940 – 1980-х років. Київ, 1999.
 85. Сарбей В.Г. Національне відродження України. Київ, 1999.
 86. Сергійчук І. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.).
 87. Скирда В., Шрамко Б. Історія первісного суспільства: підручник. Харків, 2018.
 88. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська козацька революція ХVII ст. (1648-1676 рр.). Київ, 1999.
 89. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Київ, 2003.
 90. Солдатенко В.Ф. Українська революція: концепція та історіографія (1918 – 1920 рр.). Київ, 1999.
 91. Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. Київ, 1999. Суми, 2003.
 92. Україна в ХХ ст. 1900 – 2000. Збірник документів і матеріалів. Київ, 2000.
 93. Україна ХХ ст.: особи та події в контексті великої історії. Київ, 2001.
 94. Україна: друга половина ХХ ст.: нариси історії. Київ, 1997.
 95. Українська етнологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. К. Борисенко. – Київ: Либідь, 2007.
 96. Українське народознавство. посіб. / За ред. С.П.Павлюка. - Львів; Фенікс, 1994.
 97. Уривалкін О. М. Історія України (середина ХІІІ – середина ХVII ст.). Київ, 2005.
 98. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним. Київ, 2018.
 99. Харари Ю. Н.Sapiens. Краткая история человечества. Москва, 2020.
 100. Цветков Г. Міжнародні відносини і зовнішня політика в 1917–1945 рр.:

- навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 1997.
101. Цьольнер Е. Історія Австрії. Львів, 2001.
 102. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007.
 103. Шевчук В. П. Історія української державності: Курс лекцій. Київ, 1999.
 104. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV – середина XVII ст.). Київ, 2006.
 105. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ, 2009.